

TÜRKİYE PAMUK DURUMUNDAKİ GELİŞMELER

Dr. Kenan KESKİNKILIÇ

İzmir Ticaret Borsası Ar-Ge Müdürlüğü

Uzman

Temmuz 2014

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	1
2. Dünya Pamuk Durumundaki Gelişmeler	3
3. Türkiye Pamuk Durumundaki Gelişmeler	8
3.1. Türkiye’de Pamuk Üretimindeki Gelişmeler	8
3.1.1. Ekim Alanlarındaki Gelişmeler	8
3.1.2. Üretimde ve Verimde Yaşanan Gelişmeler	10
3.1.3. Tüketiminde Yaşanan Gelişmeler	14
3.2. Türkiye’de Pamuk Üretim Maliyeti ve Üretici Gelirinde Yaşanan Gelişmeler	16
3.3. Türkiye Pamuk Fiyatlarının Dünya Pamuk Fiyatlarına Göre Gelişimi	18
3.4. Pamuk Destekleme Politikaları	21
3.4.1. Dünyada Pamuk Destekleme Politikalarına Bazı Örnekler	21
3.4.2. Türkiye’de Pamukta Uygulanan Destekleme Politikaları	23
3.4.2.1. Pamuk Üretimine Uygulanan Doğrudan Destekler	24
3.4.2.2. Pamuk Üretimine Uygulanan Dolaylı Destekler	26
3.5. Pamuğun İşlenme Süreci ve Ortaya Çıkan Yan Ürünlerin Kullanım Alanları	28
3.5.1. Çırçırılama İşlemi ve Lif (Elyaf) Üretimi	28
3.5.2. Çırçır Sonrası Ortaya Çıkan Yan Ürünler	30
3.5.2.1. Pamuk Lifi ve Kullanım Alanı	31
3.5.2.2. Pamuk Tohumu (Çiğit) ve Kullanım Alanları	32
3.5.2.3. Çırçır Atıkları ve Kullanım Alanları	37
4. Sorunlar ve Çözüm Önerileri	38

1. Giriş

Tarımsal üretim geçmişi çok eski dönemlere uzanan pamuk, lifi işlenen ilk bitki olarak tarihe adım atmıştır. Literatüre göre anavatanı Hindistan olan pamuk bitkisinin tarımı, dünyada yaklaşık 7000 yıl önce, Türkiye’de ise M.Ö. 300’lü yıllarda yapılmaya başlandığı bilinmektedir. Pamuk tarımının ilk yılları insanlığın temel gereksinimlerinden biri olan giyinme ihtiyacını karşılamak üzereyken bugün birçok endüstri ve sanayi dalının hammaddesini olmuş ve toplam tarımsal üretim değerinde oldukça önemli bir ürün haline gelmiştir. Kumaş dokumasında kullanılmasının ise M.Ö. 3000 yılına uzandığı arkeolojik kazılarda belirlenmiştir. Köklü tarihe sahip olan Pamuk bitkisinin, tarih sahnesindeki birçok uygarlıkta izlerine rastlamak mümkündür. Bunlardan birkaçı şöyledir. Manejo-Daro’da yapılan kazılarda gümüş vazolar içinde pamuktan dokunmuş harika kumaşlara rastlanmıştır. Pamuk hakkındaki ilk literatür de M.Ö. 15. asra aittir. M.Ö. 8. asırda yazılan Manu Kanunlarında pamuktan söz edilmiştir. Manu kanunlarına göre pamuk rahipler tarafından tapınak bahçelerinde yetiştirilip, dini bir simge olarak pamuktan yapılmış kumaş alınlarına yapıştırılmıştır. Hintliler uzun bir dönem pamuklu kumaş dokuma sanatını bir sır olarak muhafaza etmişlerdir. Bu sanatın Akdeniz’e ulaşması ise 2000 yıldan fazla sürmüştür.

Pamuk, dünyada ülkemizin de içinde bulunduğu “Pamuk Kuşağı” (Cotton Belt) denilen; kuzey yarım küre içinde 37°N ve Asya Ukrayna’da 47°N ile Güney yarım kürede 35°S enlem dereceleri arasında yetişmektedir. Güneyde Akdeniz kıyı şeridinde: Antalya, Çukurova, Hatay; Güneydoğu’da: G. Antep, K. Maraş, Diyarbakır, Urfa, Mardin illeri ile Batı’da: Ege’nin yoğun olarak Muğla, Denizli, Aydın, İzmir, Balıkesir illeri uygun pamuk yetiştirme alanları olarak belirlenmiştir. Bu illerde pamuğun 6,5 aylık vejetasyonu için gerekli hava sıcaklığı ekim döneminde (Mart– Nisan ayları arası) 15°C, çıkış ve seyreltme döneminde (Mayıs ayı) 20°C, sulamalara geçişte (Haziran-Ağustos ayları arası) 25°C, son kozaların çıkışı (Eylül ayı) 20° ve olgunluk dönemi için ise (Ekim ayı) 15°C sıcaklık isteği göstermektedir.¹

¹ Gürel A., Akdemir H., vd., 2000, TMMOB V. TZM Teknik Kongresi, Pamuk Tarımı, Teknolojisine Genel Bakış ve Diğer Lif Bitkileri, Ankara, s.525.

Osmanlı imparatorluğu, 13. ve 14. yüzyılda, pamuk tarımını, Balkanlar, Suriye, Irak ve Mısır'dan başlayarak genişletmiş; Mısır'dan getirilen pamuk tohumları, Ege ve Çukurova Bölgelerinde çiftçilere ücretsiz dağıtılmış, bu konuda üreticilere sağlanan diğer desteklerle birlikte pamuk üretimi özendirilmiş; verilen teşvikler sayesinde pamuk üretiminde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.²

Cumhuriyetimizin ilanından sonra Türkiye tarımında köklü değişiklikler olmuştur. Bu dönemde bir taraftan yeni dokuma fabrikaları kurulmuş, diğer taraftan başlıca pamuk üretim bölgelerimizde, Adana, Nazilli ve Antalya'da Pamuk Üretim İstasyonları daha sonra Araştırma Enstitüleri ve Devlet Üretim Çiftlikleri yapılandırılmıştır. Ayrıca, eğitim amacıyla, yabancı ülkelere teknik eleman gönderilmiş, yabancı uzmanlar davet edilmiş; pamuk tohumu üretimi ve pamuk ıslahına yönelik yasal mevzuat oluşturulmuş; böylece, pamuk ıslah ve üretim tekniği üzerinde ciddi ve bilimsel çalışmalara başlanmıştır.³ Günümüzde girdi kullanımında dışa bağımlılığın etkisi ile ortaya çıkan üretim maliyetlerindeki artışlar, pamuk ekim alanlarının azalmasına sebep olsa da cumhuriyet dönemindeki bahsedilen bu girişimlerin olumlu etkileri uzun yıllar pamuk sektörüne canlılık kazandırmıştır.

Pamuk tarımında asıl gelişme Türkiye Cumhuriyeti döneminde olmuştur. Pamuk ıslah istasyonları kurulmuş ve ABD'den getirilen çeşitlerle pamuk araştırmaları başlatılmıştır. Günümüze kadar geliştirilerek sürdürülen bu araştırmalar sonucunda, ülke ve uluslararası pazar istekleri ile bölge ekolojilerine uygun birçok pamuk çeşidi elde edilmiştir.

Bugün, Dünyada pamuk bitkisi ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Yarattığı yüksek katma değer açısından bazı ülkeler için çok önemli bir ihracat kalemidir. Dünya pamuk talebi, artan dünya nüfusuna paralel olarak artmaktadır. Dünyada az sayıda ülke ekolojisi pamuk tarımına elverişli olması nedeniyle, dünya üretiminin % 80'ine yakını Türkiye'nin de içinde bulunduğu az sayıda ülke tarafından üretilmektedir. Uluslararası Pamuk Danışma Kurulu (ICAC)

² Anonymous, 1996, ITD, Türk Tarımında Pamuğun Yeri ve Önemi. İstanbul Ticaret Odası İstatistik Şubesi, Yayın No. 1996-56.

³ Gençer, O., Özüdoğru, T., vd. 2005, Türkiye'de Pamuk Üretimi ve Sorunları, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara.

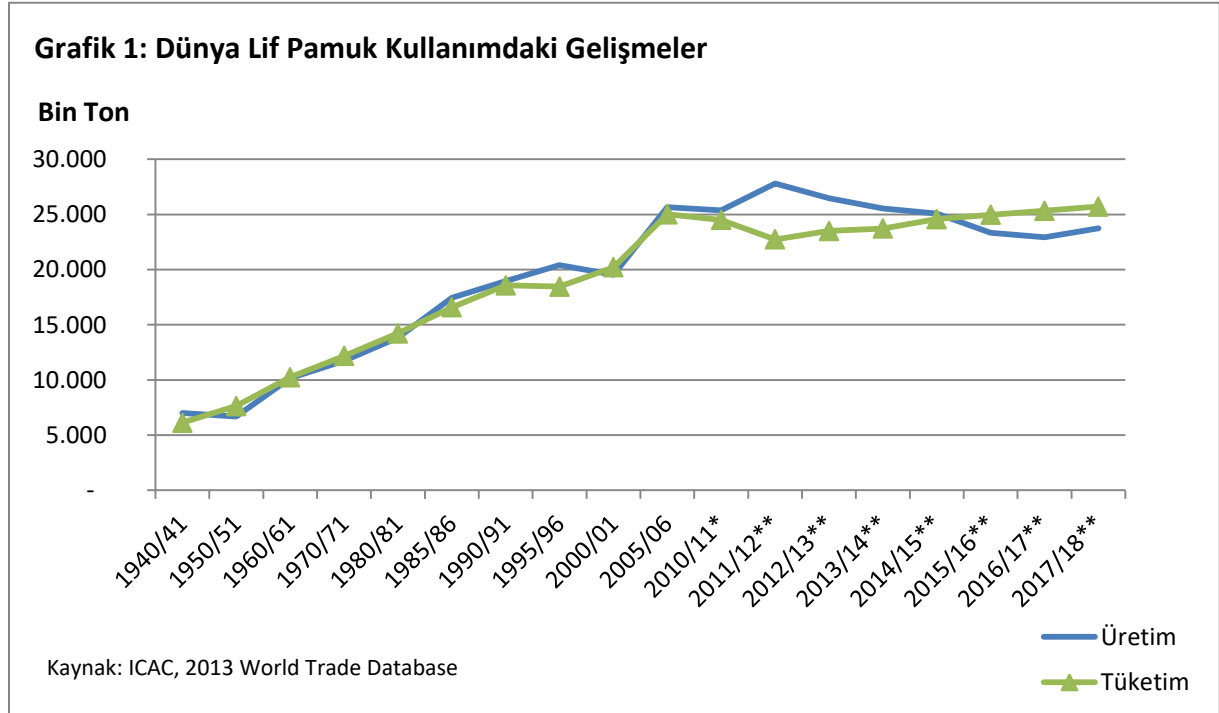

verilerine göre; dünyada ortalama 33 milyon hektar alanda pamuk tarımı yapılmakta ve ortalama 25 milyon ton pamuk lifi elde edilmektedir.

Pamuk bitkisi, yaygın ve zorunlu kullanım alanıyla insanlık açısından, yarattığı katma değer ve istihdam olanaklarıyla da üretici ülkeler açısından büyük ekonomik öneme sahip bir üründür. Pamuk, işlenmesi açısından çırçır sanayisinin, lifi ile tekstil sanayisinin, çekirdeği ile yağ ve yem sanayisinin, linteri ile de kağıt sanayisinin hammaddesi durumundadır. Petrole alternatif olarak pamuğun çekirdeğinden elde edilen yağ, giderek artan miktarda biodizel üretiminde de hammadde olarak kullanılmaktadır. Bunların yanında nüfus artışı ve yaşam standardının yükselmesi, pamuk bitkisine olan talebi de artırmaktadır. Bu yönleriyle pamuğa olan ihtiyaç, tüm dünyada artış göstermekte ve geçtiğimiz dönemde hissedilen ekonomik kriz sebebiyle azalan üretim ve tüketim değerlerinin önümüzdeki dönemde artacağı beklenmektedir.

2. Dünya Pamuk Durumundaki Gelişmeler

Pamuk stratejik öneme sahip bir tarım ürünüdür. Bu nedenle uluslararası arenada rekabetin hâkim olduğu bir piyasa söz konusudur. Bu rekabet piyasasındaki en önemli aktörlerin başında Çin, Hindistan ve ABD gelmektedir. Pakistan, Brezilya, Türkiye, Bangladeş ve Endonezya'da pamuk piyasasının önemli aktörlerindedir. Grafik 1'de ve Tablo 1'de dünya pamuk kullanımının 1940/41 sezonu itibariyle değişimi ve önümüzde sezona ilişkin projeksiyonlar verilmiştir. Tablo 2'de ise dünya pamuk durumunun gelişimi rakamlarla belirtilmiştir.

Grafik 1 incelendiğinde dünya lif kullanımının 2000’li yıllara kadar hızlı bir artış gösterdiği görülmektedir. Tüketim trendi üretim trendine paralel seyretmektedir. 1940 – 2000 yılları arasındaki hızlı artışın en önemli nedenlerinin başında teknolojik gelişmeler gelmektedir. Pamuklu dokuma sanayinin hızla gelişimi pamuk talebini arttırmıştır. Tablo 1’den de görüleceği üzere bu talep beraberinde üretimde kendine yetmeyen ülkelerin pamuk talebi yaratmasına sebebiyet vermiştir. Pamuk dış ticareti yıllar içerisinde önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1940/41 sezonunda 1,6 milyon ton olan ithalat bugün 9 milyon tona ulaşmıştır. Bu artış aynı zamanda ihracatta da yaşanmıştır.

Her alanda olduğu gibi pamuk içinde istatistikî bilgiler doğru politikaların ve doğru ticaretin yapılabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda; Türkiye’nin de üyesi bulunduğu Uluslararası Pamuk İstişare Komitesi (ICAC International Cotton Advisory Committee) 1939 yılında pamukta üretim fazlalığı ve stoklardaki artış sonucu oluşan sorunları çözmek amacıyla kurulmuş olup, halihazırda pamuk üreticisi ve tüketicisi ülkeleri biraraya getiren ve başlıca amacı dünya pamuk durumunu analiz etmek, tahminlerde

bulunmak, araştırmalar yapmak ve istatistikler yayınlamak olan bir organizasyon misyonu ile oluşturulmuş bir organizasyondur.

ICAC'ın yılda bir kez üye ülkelerden birinde düzenlenen Genel Kurul toplantılarında dünya pamuk durumu ve pamukla ilgili sorunlar tartışılmakta ve içinde bulunulan yılın pamuk üretim, tüketim, stok vs. tahminleri kesinleştirilmektedir. Ülkemizin 1947 yılında katılarak üyesi olduğu ve 42 üyesi bulunan Uluslararası Pamuk İstişare Komitesi (ICAC), uluslararası bir örgüt olup Komitede ülkemiz üyeliği ve Komite ile ilişkiler Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Ülkemiz, ilki 1957, ikincisi 1991, üçüncüsü 2007 yılında olmak üzere 3 kez ICAC Genel Kurul Toplantılarına ev sahipliği yapmıştır. Bu açılarından ICAC'a üyelik ülkemiz pamuk politikalarının oluşturulma sürecinde önem taşımaktadır.

Tablo 1: Pamuk Kullanımındaki Gelişmeler (Bin Ton)

Sezon	Üretim	İthalat	Tüketim	İhracat
1940/41	6,998	1,644	6,130	1,481
1950/51	6,674	2,724	7,638	2,673
1960/61	10,154	3,805	10,247	3,716
1970/71	11,740	4,086	12,173	3,875
1980/81	13,831	4,555	14,215	4,414
1985/86	17,461	4,763	16,587	4,479
1990/91	18,951	5,220	18,575	5,069
1995/96	20,415	5,785	18,457	5,967
2000/01	19,524	5,764	20,212	5,805
2005/06	25,668	9,584	25,013	9,717
2010/11*	25,368	7,725	24,502	7,636
2011/12**	27,810	9,761	22,740	9,843
2012/13**	26,479	9,646	23,508	9,795
2013/14**	25,546	8,802	23,723	8,802
2014/15**	25,087	8,212	24,585	8,212
2015/16**	23,342	7,268	24,977	7,268
2016/17**	22,935	7,195	25,331	7,195
2017/18**	23,756	8,228	25,715	8,228

*:Tahmin

** :Projeksiyon

Kaynak: ICAC, World Trade Database, 2013.

Dünya pamuk kullanımında önde gelen ülkeler olduğundan bahsetmiştik. Bu ülkelere ait istatistikler Tablo 2'de verilmiştir. Pamuk kullanımında en önemli ilk on ülkeye

bakıldığında 2003/04 sezonuna göre hemen hemen her ülke pamuk kullanımında artış kaydetmiştir.

2013/14 sezonunda gerçekleşen 25,5 milyon ton pamuk üretiminin %62,2'sini sırasıyla Çin (%26,2), Hindistan (%24,9) ve ABD (11,0) karşılamıştır. Türkiye ise 8. sıralamada olup toplam üretimden aldığı pay %3,3'tür. Ülkemizde pamuk üretimi geçmiş yıllara göre azalış göstermiştir. Bu azalış özellikle tekstil sektörünün talebi nedeniyle ülkemizi ithalata mecbur kılmıştır.

Dünyada pamuk üretiminin artması iki ana faktör ile açıklanabilir. Bunlardan biri ekim alanlarının artması, diğeri ise verimdeki artıştır. 1940 başlayan istatistiki kayıtlarda dünya lif pamuk verim ortalamasının 21 kg/dekar olduğu saptanmıştır. Tablo 2'den görüleceği üzere günümüze gelindiğinde lif pamuk verimi on kattan fazla artarak 213 kg/dekara ulaşmıştır. Bu önemli artışta ıslah çalışmalarının ve yetiştirme tekniğinin önemli bir payı bulunmaktadır.

Türkiye verim bakımında oldukça iyi durumdadır. Avustralya'dan sonra 187 kg verimle ikinci sırada yer alan ülkemizde bu gelişime katkı sağlayan önemli ıslah çalışmaları yapılmıştır. Pamuk tarımında ki bu gelişmeler bazı ülkelere ekonomik fırsatlar yaratmıştır. ABD ve Hindistan'ın yanında Özbekistan, Yunanistan, Türkmenistan ve Malezya gibi üretim fazlası olan ülkelere ihracat imkanı doğmuştur. Bugün dünya toplam ihracatı olan 8,8 milyon ton lif pamuğun %53,8'ini ABD (%25,8), Hindistan (%16,3) ve Avustralya (%11,7) tek başına karşılamaktadır. Türkiye ise çeşitli sebeplerden ötürü ihracatçı konumundan ithalatçı ülke konumuna gerilemiştir. Ancak pamuk kalitesindeki üstünlüğü sebebiyle az miktarda da olsa pamuk ihracatı gerçekleştirmektedir.

İthalatçı ülkelere bakıldığında ise Türkiye, dünyada pamuk ithal eden ikinci en büyük ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya toplam pamuk ithalatı olan 8,8 milyon ton lif pamuğun %34,7'sini aynı zamanda lider üretici ülke olan Çin karşılamaktadır. İkinci sırada ise % 10,3'lük pay ile Türkiye gelmektedir. Ülkemizin pamuk talebi her dönem artmaktadır ancak üretim aksine azalmaktadır. Bu durum ilerleyen dönemlerde pamuk ithalatına olan talebimizi arttıracaktır.

Tablo 2: Dünya Pamuk Durumundaki Gelişmeler

	2003/04		2008/09		2012/13		2013/14	
Üretim (bin ton/hektar)	1. Çin	5276	1. Çin	8025	1. Çin	7300	1. Çin	6700
	2. ABD	3975	2. Hindistan	4930	2. Hindistan	6094	2. Hindistan	6371
	3. Hindistan	3043	3. ABD	2790	3. ABD	3770	3. ABD	2811
	4. Pakistan	1708	4. Pakistan	2009	4. Pakistan	2002	4. Pakistan	2076
	5. Brezilya	1309	5. Brezilya	1214	5. Brezilya	1310	5. Brezilya	1654
	6. Türkiye	910	6. Özbekistan	1000	6. Avustralya	1002	6. Özbekistan	920
	7. Özbekistan	893	7. Türkiye	488	7. Özbekistan	1000	7. Avustralya	897
	8. Avustralya	348	8. Avustralya	329	8. Türkiye	858	8. Türkiye	843
	9. Yunanistan	333	9. Türkmenistan	297	9. Türkmenistan	335	9. Türkmenistan	328
	10. Suriye	263	10. Yunanistan	240	10. Burkina Faso	260	10. Yunanistan	280
Verim (kg/hektar)	1. Avustralya	1768	1. Avustralya	2006	1. Avustralya	2354	1. Avustralya	2136
	2. İsrail	1744	2. İsrail	1667	2. İsrail	1786	2. Türkiye	1870
	3. Türkiye	1429	3. Brezilya	1439	3. Türkiye	1759	3. İsrail	1810
	4. Suriye	1247	4. Çin	1311	4. Meksika	1511	4. Meksika	1625
	5. Brezilya	1190	5. Suriye	1263	5. Çin	1467	5. Brezilya	1511
	6. Meksika	1093	6. Meksika	1235	6. Brezilya	1465	6. Çin	1457
	7. İspanya	1035	7. Türkiye	986	7. Suriye	1100	7. Yunanistan	1120
	8. Portekiz	976	8. Yunanistan	960	8. ABD	994	8. Suriye	976
	9. Çin	973	9. Güney Afrika	915	9. İspanya	933	9. ABD	921
	10. Yunanistan	917	10. ABD	911	10. Yunanistan	887	10. Kolombiya	884
İhracat (bin ton)	1. ABD	2995	1. ABD	2887	1. ABD	2902	1. ABD	2269
	2. Özbekistan	680	2. Özbekistan	650	2. Hindistan	1685	2. Hindistan	1432
	3. Avustralya	470	3. Brezilya	596	3. Avustralya	1345	3. Avustralya	1033
	4. Mali	265	4. Hindistan	515	4. Brezilya	938	4. Brezilya	814
	5. Yunanistan	247	5. Avustralya	261	5. Özbekistan	653	5. Özbekistan	719
	6. Brezilya	210	6. Yunanistan	220	6. Yunanistan	237	6. Burkina Faso	262
	7. Burkina Faso	197	7. Burkina Faso	161	7. Türkmenistan	222	7. Yunanistan	261
	8. Fildişi Sahili	169	8. Türkmenistan	100	8. Burkina Faso	215	8. Mali	199
	9. Tacikistan	151	9. Mali	84	9. Mali	171	9. Türkmenistan	195
	10. Benin	132	10. Benin	81	10. Malezya	160	10. Malezya	144
İthalat (bin ton)	1. Çin	1929	1. Çin	1523	1. Çin	4426	1. Çin	3054
	2. Türkiye	515	2. Bangladeş	914	2. Türkiye	804	2. Türkiye	903
	3. Endonezya	415	3. Türkiye	635	3. Endonezya	683	3. Bangladeş	868
	4. Meksika	405	4. Endonezya	479	4. Bangladeş	593	4. Vietnam	618
	5. Pakistan	393	5. Pakistan	417	5. Vietnam	548	5. Endonezya	614
	6. Bangladeş	388	6. Tayland	349	6. Pakistan	470	6. Pakistan	463
	7. Tayland	365	7. Meksika	285	7. Tayland	329	7. Tayland	373
	8. Kore Cum.	277	8. Vietnam	264	8. Kore Cum.	286	8. Kore Cum.	298
	9. Rusya	275	9. Kore Cum.	215	9. Hindistan	258	9. Hindistan	255
	10. Tayvan/Çin	220	10. Rusya	204	10. Meksika	245	10. Tayvan/Çin	177
Tüketim (bin ton)	1. Çin	7224	1. Çin	9265	1. Çin	8290	1. Çin	7875
	2. Hindistan	2987	2. Hindistan	3872	2. Hindistan	4845	2. Hindistan	5015
	3. Pakistan	2024	3. Pakistan	2614	3. Pakistan	2416	3. Pakistan	2488
	4. Türkiye	1415	4. Türkiye	1175	4. Türkiye	1350	4. Türkiye	1404
	5. ABD	1364	5. Brezilya	1000	5. Brezilya	890	5. Brezilya	889
	6. Brezilya	869	6. Bangladeş	900	6. Bangladeş	765	6. ABD	784
	7. Endonezya	450	7. ABD	771	7. ABD	751	7. Bangladeş	771
	8. Meksika	435	8. Endonezya	475	8. Endonezya	493	8. Endonezya	600
	9. Tayland	403	9. Meksika	410	9. Vietnam	412	9. Vietnam	494
	10. Bangladeş	385	10. Tayland	370	10. Tayland	360	10. Tayland	353

Kaynak: ICAC , World Cotton Database, 2013.

Pamuk tüketimi o ülkedeki tekstil ve konfeksiyon sektörünün gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgilidir. Tablo 2 incelendiğinde son on dönemdir en çok pamuk tüketen ilk dört ülkenin sırasıyla Çin, Hindistan, Pakistan ve Türkiye olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bu dört ülke, dünya toplam lif pamuk tüketimi olan 23,7 milyon tonun %70,8'ini karşıladığı görülmektedir. Çin, tek başına toplam tüketimin %33,2'sini, Hindistan %21,1'ini, Pakistan %10,5'ini ve Türkiye %5,9'unu karşılamaktadır.

3. Türkiye Pamuk Durumundaki Gelişmeler

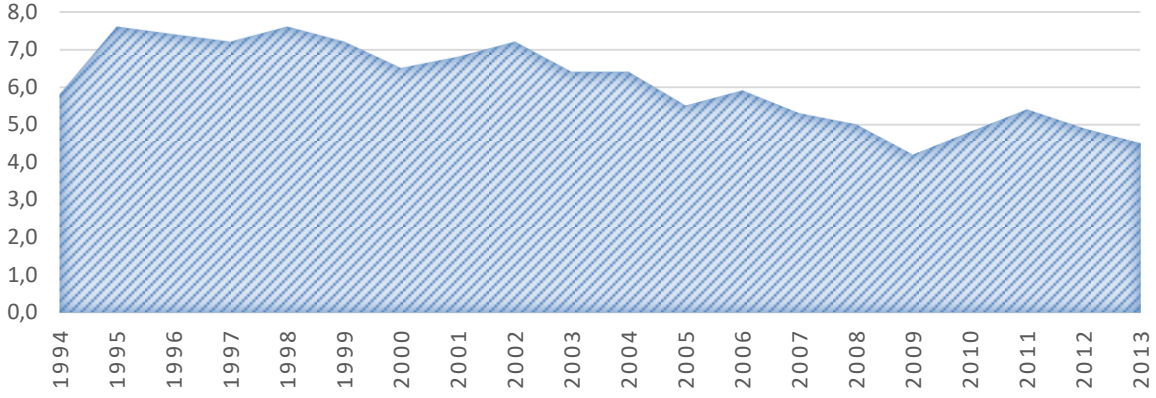
Endüstriyel tarım ürünleri içerisinde pamuk ürünü; dünyada olduğu gibi ülkemizde de ayrı bir öneme sahiptir. Ekonomik açıdan yarattığı yüksek katma değer, pamuğu oldukça önemli stratejik bir ürün kılmaktadır. Ana ve yan ürünleri ile çırçır sanayi, iplik ve kumaş sanayi, tekstil sanayi, yağ sanayi, bio-yakıt sanayi, kimya sanayi, kâğıt sanayi ve hatta tıp, kozmetik gibi daha birçok disiplinde sosyo-ekonomik artı değer yaratan bir ürün olduğu bilinmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde pamuk bitkisinin Türkiye'deki durumu; üretim, tüketim, tarım ve sanayi sektöründeki paydaşlar, istihdamdaki rolü, iç ve dış ticaret durumu, fiyat değişimleri, pazarlama kanalı vb. konular yönüyle incelenmiş, Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemi istatistiki veriler temel alınarak analiz edilmiştir.

3.1. Türkiye'de Pamuk Üretimindeki Gelişmeler

3.1.1. Ekim Alanlarındaki Gelişmeler

Günümüz Türkiye'sinde pamuk tarımı ağırlıklı olarak Ege, Güneydoğu Anadolu, Çukurova ve Antalya bölgelerinde yapılmaktadır. Son yirmi yıllık veriler incelendiğinde Grafik 2'deki kırılmalar pamuk ekim alanlarının dalgalanmalar yaşadığını göstermektedir. Bununla beraber 1995 yılından buyana toplam ekim alanının giderek daraldığı gözlenmektedir.

Grafik 2: Türkiye’de Pamuk Ekim Alanlarındaki Değişim (Milyon Dekar)

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim Verileri kullanılmıştır.

1990’lı yıllarda 7 milyon dekarın üzerinde seyreden pamuk tarım alanları özellikle son yıllarda 5 milyon dekarın altına inmiştir. Bu düşüşün temelinde yatan gerçeğin arz fazlası olmadığı bilinen bir gerçektir. Uluslararası arenada rekabet gücü zayıf olan her ürün, yurtiçinde korumacı politikalar uygulanmadığı sürece eriyip yok olmaya mahkûmdur. İlerleyen bölümlerinde konuya daha geniş yer verilecektir.

Bölgesel olarak ekim alanlarından yaşanan değişimler Tablo 3’de verilmiştir. Üretimin en yoğun olduğu bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi’dir. GAP projesi kapsamında uygulanan destekler bölgeye yatırım avantajları kazandırmıştır. Diğer bir açıdan sulanabilir arazi varlığının artması doğrudan pamuk ekim alanlarının artmasına sebep olmuştur.

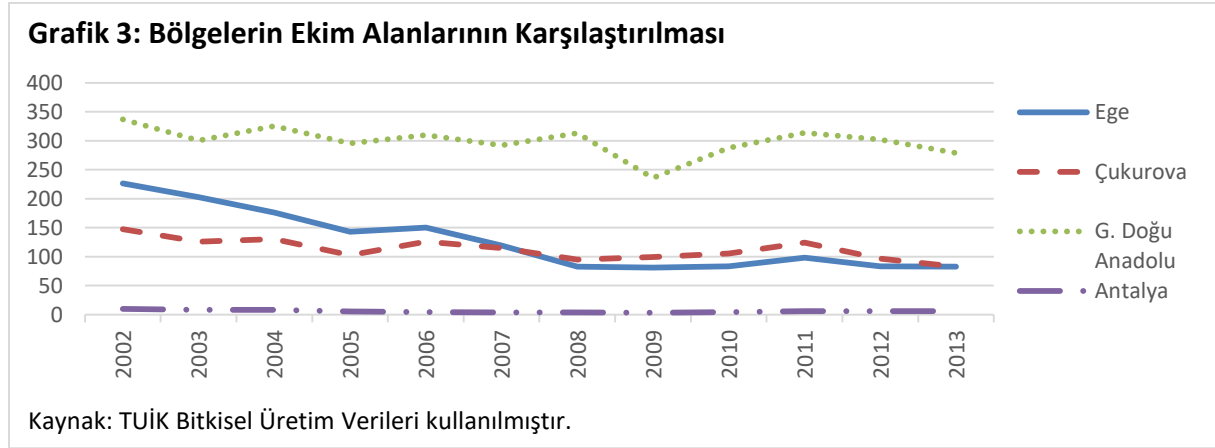
Tablo 3: Bölgeler İtibariyle Türkiye Pamuk Ekim Alanları (Bin Ha)

Yıl	Ege	Çukurova	G. Doğu Anadolu	Antalya	Toplam
2002	226,6	147,4	337,0	10,0	721,1
2003	202,8	125,8	300,5	8,2	637,3
2004	176,0	130,1	325,4	8,5	640,0
2005	142,8	102,5	295,3	5,4	546,0
2006	150,5	125,7	309,7	4,2	590,2
2007	119,1	114,9	292,0	3,9	529,8
2008	82,6	95,2	313,1	3,9	494,9
2009	81,1	99,5	235,8	3,4	419,9
2010	83,3	105,3	287,7	4,2	480,5
2011	98,1	124,1	313,9	5,9	542,0
2012	83,5	96,9	302,3	5,8	488,5
2013	82,9	83,1	278,9	5,9	450,8

Kaynak: TÜİK

Güneydoğu Anadolu Bölgesi 2002 yılında toplam pamuk ekim alanının %47'sini oluştururken 2013 yılında bu oran %62'ye ulaşmıştır. Bölgede Şanlıurfa tek başına 2 milyon dekardan fazla alanda pamuk üretimi ile ülkede açık ara lider üretici il olmuştur. Ege Bölgesinde pamuk ekim alanı 2002'de %31'den, 2013'te %18'e gerilemiştir. Grafik 3'de görülen Ege Bölgesinde ki bu kaymada, toprak veriminin yüksek, iklim koşullarının başka birçok ürün için elverişli olması ve bundan dolayı alternatif bitki desenlerine yönelme imkanının olmasının önemli bir payı vardır. Bölgede Aydın ili 2013 yılında 536 bin dekar alanda pamuk tarımı gerçekleştirmektedir. Diyarbakır, Adana, Hatay ve İzmir ise sırasıyla diğer önemli pamuk üreticisi illerdir.

Üreticilerimizin pamuk yerine alternatif ürünlere yönelmelerinde ki temel nedenlerin başında karlılık gelmektedir. Yıllar içerisinde reel pamuk fiyatları önemli oranda gerilemiştir. Buna ilaveten girdi maliyetleri dışa bağımlılığın etkisiyle yükselmiş ve pamuk ticaretinde karlılığı olumsuz etkilemiştir. Tüm bu yaşanan gelişmeler karşısında uygulanan tarım politikaları pamuk ekim alanlarının yeniden artmasını sağlayamamıştır.

3.1.2. Üretimde ve Verimde Yaşanan Gelişmeler

Pamuk üretim miktarındaki değişimler ilk bakışta pamuk ekim alanlarındaki değişime paralel olarak artış veya azalış gösterdiği düşünülebilir. Ancak verim faktörü üretim miktarını belirleyen temel parametrelerden biridir. Verim, tarımda birim alandan elde edilen ürün miktarını ifade eder. Tablo 4'de 1994 yılında 5,8 milyon dekar alanda 1,6 milyon ton kütlü

pamuk üretimi gerçekleştiği görülmektedir. Ancak 2013 yılına bakıldığında 4,5 milyon dekar alanda elde edilen kütlü pamuk miktarı 2,3 milyon tondur.

Daha az alanda daha çok ürün elde edilmesi ancak verim ile açıklanabilir. Verim artışı çeşitli nedenlerle açıklanabilir. Bunlardan en önemlileri üretim kültürünün gelişmesi, teknolojik gelişmeler ve bilimsel çalışmalardır. Bilimsel araştırmaların verdiği olumlu sonuçlar yeni tohum çeşitlerini doğurmuştur. Olumsuz iklim koşullarına, hastalık ve zararlılara karşı daha güçlü çeşitler her geçen gün yeni çalışmalar sayesinde artmaktadır.

Tablo 4 :Yıllar İtibariyle Türkiye’de Kütlü Pamuk Üretimindeki Gelişmeler

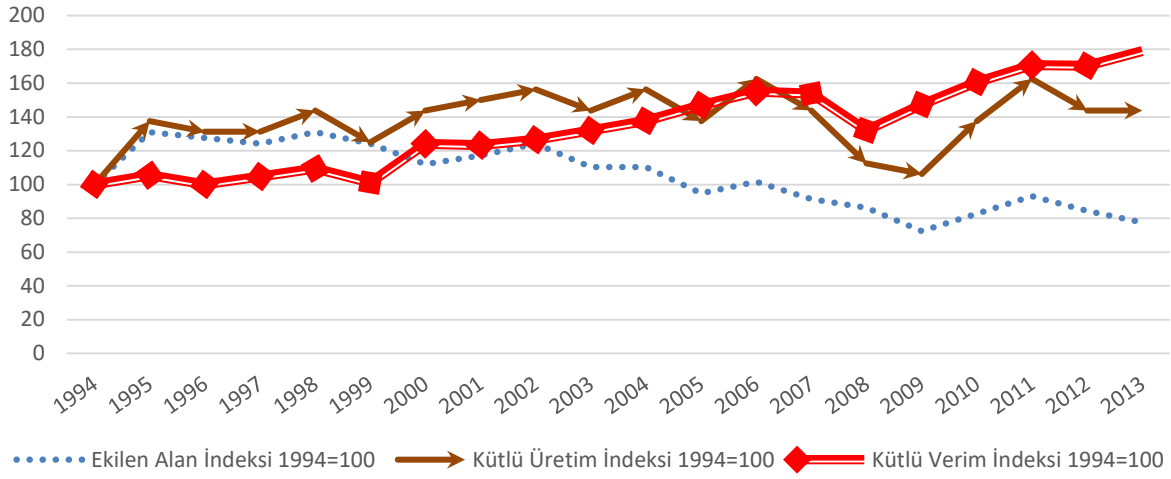
Yıl	Ekilen alan (Milyon dekar)	Ekilen Alan İndeksi (1994=100)	Kütlü Üretim (Milyon ton)	Kütlü Üretim İndeksi (1994=100)	Kütlü Verim (kg/da)	Kütlü Verim İndeksi (1994=100)	Lif Üretim (Bin ton)	Lif Verim (Kg/da)	Randıman (%)
1994	5,8	100	1,6	100	279	100	628	108	39
1995	7,6	131	2,2	138	294	105	851	113	38
1996	7,4	128	2,1	131	280	100	784	105	38
1997	7,2	124	2,1	131	292	105	832	115	39
1998	7,6	131	2,3	144	305	109	882	117	38
1999	7,2	124	2,0	125	282	101	791	110	39
2000	6,5	112	2,3	144	346	124	880	135	39
2001	6,8	117	2,4	150	344	123	914	134	39
2002	7,2	124	2,5	156	353	127	988	137	39
2003	6,4	110	2,3	144	368	132	920	144	39
2004	6,4	110	2,5	156	384	138	936	146	38
2005	5,5	95	2,2	138	410	147	864	158	39
2006	5,9	102	2,6	163	432	155	977	166	38
2007	5,3	91	2,3	144	429	154	868	164	38
2008	5,0	86	1,8	113	368	132	673	136	37
2009	4,2	72	1,7	106	411	147	638	152	37
2010	4,8	83	2,2	138	448	161	817	170	38
2011	5,4	93	2,6	163	476	171	955	176	37
2012	4,9	84	2,3	144	475	170	858	176	37
2013	4,5	78	2,3	144	499	179	878	195	39

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

2013 yılına gelindiğinde ekim alanı 1994 yılına göre %22 oranında azalma gösterirken, üretim miktarı %44 oranında artış göstermiştir. Grafik 4’de kütlü pamuk verim indeksinin artış eğimi gösterirken alan indeksinin azalış eğimi gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu durum ülkemizde pamuk üretiminde bir başarı yakalandığının, bir birim alandan her geçen yıl daha fazla ürün alındığının göstergesidir.

Grafik 4: Pamuk Ekim Alanı, Üretim ve Verim İndeks Hareketleri

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim Verileri kullanılmıştır.

Bu başarılı gelişmelerin bir diğer göstergesi ise Grafik 4'de ki kütlü üretim indeksi ile kütlü verim indeksinin hemen hemen paralel seyir izlemesidir. Son yıllarda ülke genelinde ortalama verim her ne kadar 450-500 kg civarında seyretse de özellikle Ege Bölgesi'nde verimli toprakların da etkisiyle 600 kg ve üzeri verim alan üreticiler bulunmaktadır. Ülkemizde son zamanlarda ağır yaralar alan pamuk üretiminin 2014/15 sezonunda %25-30 oranında artış göstereceği tahmin edilmektedir.

Ülkemizde, son on sezona bakıldığında üretim miktarında önemli ölçüde düşüş gerçekleştiği görülecektir. Bu düşüş ile ülkemizin dünya üretiminden aldığı pay her geçen sezon azalmaktadır.

Pamuk üretim miktarındaki değişimleri etkileyen temel faktörler; Hükümetlerin politikaları, pamuk ekim alanlarının değişmesi, teknolojik gelişmeler, iklim koşulları, pamuk fiyatlarının çekiciliği şeklinde sıralayabiliriz. Türkiye'de bu değişimi etkileyen en önemli faktörlerin başında politikalar gelmektedir.

Bunun yanında Dünyada ve Türkiye'de pamuk ekim alanları yıllar itibariyle aynı düzeylerde kalırken, pamuk üretimi artış göstermiştir. Bu verimlilik artışının başlıca nedenleri;

Pamuk ekim alanlarına ilişkin gerçek verilerin elde edilebilmesi ve bu sayede doğru tarım politikalarının belirlenebilmesi amacıyla teknolojinin sağladığı olanaklardan yararlanılarak, Ege Bölgesinde pamuk ekim alanlarının belirlenmesi amacıyla, uzaktan algılama yöntemi kullanılarak bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. İzmir Ticaret Borsası önderliğinde 2000 yılından buyana devam eden Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü ile ortaklaşa çalışılan projeye ayrıca İzmir Ticaret Odası, Ege İhracatçı Birlikleri ve Söke Ticaret Borsası'da destek vermektedir.

Ürün yetiştiriciliği, bir yandan teknolojik ve bilimsel gelişmelere paralel olarak gelişirken diğer bir yandan ise toplum bilincinin artmasına paralel olarak da gelişebilmektedir. Verim artışları bilimsel ve teknolojik gelişmelere örnek teşkil edebilir. Organik pamuk ve GDO'suz pamuğun doğuşu toplumsal bilincin artmasından kaynaklanmaktadır. Tüketici davranışları ve pazarlama stratejisi pamuk üretimine zaman içerisinde yeni yüzler kazandırmıştır. 2005 yılında adidas, Gap Inc., H&M, ICCO, IFAP, IFC, IKEA, Organic Exchange, gibi dünya markalarının destekleri ile kurulan Better Cotton Initiative (BCI) dünyada tüketici bilincine yeni bir yön kazandırmıştır. Daha iyi pamuk üretimini hedefleyen organizasyon dünya çapında hızla yayıldığı gözlenmektedir. 2010 yılına gelindiğinde Brezilya, Hindistan, Pakistan ile Batı ve Merkez Afrika'da BCI tipi pamuk üretimi sesini duyurmaya başlamıştır. BCI, 2013 Yıllık Raporuna göre 8 ülkede 300 bin Better Cotton sertifikalı üretici mevcuttur. Yine aynı yıl 810 bin ton Better Cotton pamuğu tescil edilmiştir. BCI, 2015 yılına kadar sertifikalı üretici sayısını 1 milyona, üretim miktarını ise 2,5 milyon tona çıkarmayı hedeflemektedir. BCI, Better Cotton denemelerini Türkiye'de ilk defa 2013 yılında başlamıştır. Ülkemizde bu süreci takip etmek ve yürütmek üzere "İyi Pamuk Uygulamaları Deneği" kurulmuştur. BCI sertifikalı pamuk üretimi ilk meyvelerini 2013 yılında vermeye başladı. İzmir Ticaret Borsasında satışı başlanan BCI pamuk miktarı 15 bin ton civarındadır. Ege Bölgesi, Urfa ve Antakya'da üretilen BCI sertifikalı pamuk miktarının önümüzdeki 5 yıl içinde 60 bin tona ulaşacağı öngörülmektedir.

3.1.3. Tüketiminde Yaşanan Gelişmeler

Tekstil sektörü milli ekonomimize olan katkısı bakımından ülkemizin en önemli sanayi dallarından biridir. Giyinme ise insanlığın temel gereksinimlerinden biridir. Bu bağlamda artan ülke ve dünya nüfusuna paralel olarak insanların bu gereksinime olan talebi de artmaktadır. Bu talebe cevap veren sektör, tekstil ve konfeksiyon sanayi dalıdır.

Tekstil ve konfeksiyon endüstrisinin ana hammadde ipliklidir. Çırcırlama sonrası elde edilen mahlıç pamuk, iplik yapılmak üzere iplik fabrikalarına gider. Tablo 5’de ülkemizde son on yılda tekstil ve konfeksiyon sanayi dalının lif pamuğa olan talebi, yani yurtiçi lif pamuk tüketimimiz yer almaktadır.

Tablo 5: Türkiye Lif Pamuk Tüketimi (Bin Ton)

Yıl	Yerli Üretim	İthalat	İhracat	Net Tüketim
2002/03	988	494	68	1414
2003/04	920	517	78	1359
2004/05	936	748	33	1651
2005/06	864	762	47	1579
2006/07	977	877	66	1788
2007/08	868	711	81	1498
2008/09	673	630	30	1273
2009/10	638	961	32	1567
2010/11	817	729	31	1515
2011/12	955	519	65	1409
2012/13	858	804	47	1615
2013/14	878	603*	31*	1450

Kaynak: TÜİK verileri kullanılmıştır.

*:2014 Mart ayına kadar olan verilerdir.

Not: Pamuk sezonu 1 Ağustos – 31 Temmuz aralığını kapsamaktadır.

Gelişen ve büyüyen küresel tekstil sektörü trendine, yerli tekstil sanayimiz çeşitli nedenlerden ötürü paralel bir gelişim ve büyüme kaydetmemiştir. Sektörün net tüketimi yıllık 1,3 milyon tondur. 2006/07 sezonunda yaklaşık 1,8 milyon ton tüketim ile son on yılın rekor seviyesine ulaşılmıştır. Ancak küresel arenada yerli sanayicilerimizin rekabet gücü her geçen dönem giderek zayıflamaktadır. Kredi ve borçlarla boğuşan özellikle küçük ve orta ölçekli tekstil ve hazır giyim işletmeleri bu küresel gelişimi yakalayamamakta ve yurtdışı

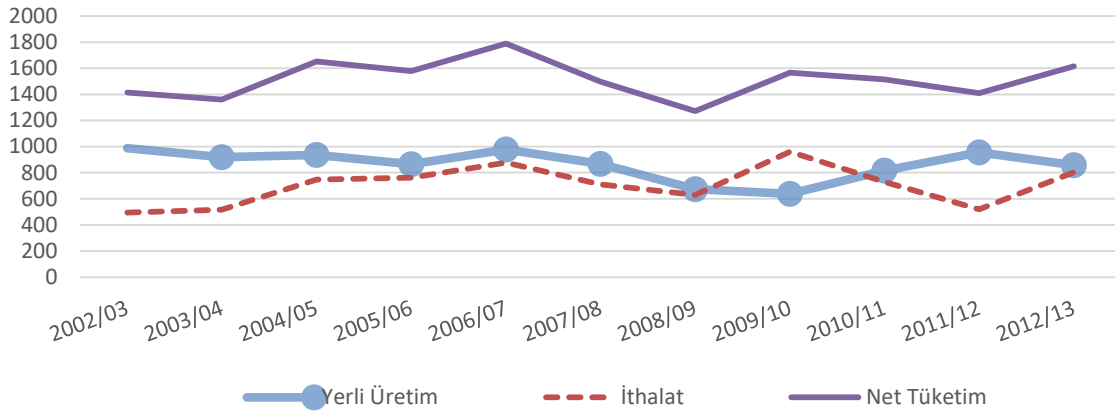

pazarı kaybetmektedir. Burada özellikle son dönemlerde ki Euro/Dolar paritesinin hareketliliğinin de etkisi önemli düzeydedir.

Dünya pazarının yaklaşık üçte ikisini Çin'in ele geçirmesi, Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim sektörlerinde ihracat hacmini fiziksel olarak azaltmıştır. Ancak, kalite, hız, dar alandaki özel taleplere cevap verebilme, esneklik, AB piyasalarına olan yakınlık gibi üstünlükleri sayesinde Türkiye, bu sektörde küresel aktör olma konumunu halen muhafaza etmektedir.⁴

Türkiye'nin pamuk ithalatının yaklaşık % 70'i ABD ve Yunanistan'dan yapılmaktadır. ABD'nin payı % 50-60 civarındadır. Bu ülkeleri Türkmenistan, Brezilya, Tacikistan, Hindistan ve Suriye takip etmektedir.

Grafik 5: Türkiye Lif Pamuk Tüketimi (Bin Ton)

Kaynak: Tüik dış ticaret verileri kullanılmıştır.

Grafik 5'den de görüleceği üzere yurtiçinde tüketilen toplam (net) lif pamuk miktarı, lif pamuk ithalatı ile paralel bir ilerleme kaydetmiştir. Yurtiçi üretimimiz ise ilerleme yaşamamıştır. Ülkemizde bir dönem üretim maliyetleri üretici kazancını ortadan kaldırmış, pamuk üreticilerini alternatif ürünlere yöneltmiştir. Dünya pamuk fiyatları ile rekabet edemeyen bir yapı oluşmuş ve iplikçileri pamuk ithalatına zorlamıştır. Destekleme primlerinin yetersizliği ise sık sık gündeme gelen bir konu olmuştur.

⁴ KAYA, M., Türkiye'de Gelecek/Umut Vaat Eden Ve Cazibesini Kaybeden Sektörler, Eskişehir-Osmangazi Üniversitesi, Teknoloji Araştırma Merkezi.

3.2. Türkiye’de Pamuk Üretim Maliyeti ve Üretici Gelirinde Yaşanan Gelişmeler

Bir ürünün ekonomik değerini belirleyen en önemli faktörlerden biri o ürünün üretim maliyetidir. Maliyet ise üretim girdilerinin (toprak, su, gübre, ilaç, mazot vb.) fiyatları ile doğrudan ilişkilidir. Girdi fiyatlarındaki artış, üretim maliyetinde artış demektir.

Ülkemizde girdi temini özellikle son 10-15 yıldır büyük oranda ithalat yoluyla temin edilmektedir. Üreticinin daha ucuz girdiyi temin etme çabaları ve devlet politikaları, ülkemizi girdi temininde dışa bağımlı hale getirmiştir. Dışa bağımlı olmanın getirdiği en önemli dezavantaj ise uluslararası arena de rekabet şansını kaybetmektir. Birçok önemli tarım ürünümüzde bu durum yaşanmış, uluslararası piyasa bir yana yurtiçi piyasada dahi üretici rekabet şansını yitirmiştir. Pamuk bu ürünlerden biridir. Pamuk üretiminde yüksek girdi maliyeti, üreticinin rekabet gücünü olumsuz etkileyen temel faktör olmuştur. Pamukta girdi/ürün fiyatı paritesi girdiler aleyhine artmasının yanı sıra sübvansiyonlu ithalatın da etkisi ile “ortalama iç piyasa fiyatı” maliyeti karşılama konusunda yetersizdir. Bu nedenle devlet destekleri ile aradaki fark dengelenmeye çalışılmaktadır.

Tablo 6’da son yıllarda kütlü pamuk üretim maliyetindeki değişimler verilmiştir. Buna göre kütlü pamuk maliyeti cari olarak son on yılda iki kat artmıştır. Bu artış reel olarak ise 2005 yılına göre %10 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6: Kütlü Pamuk Maliyetindeki Değişim

Yıl	Cari Maliyet (TL/Kg)	Reel Maliyet Endeksi	Reel Maliyetteki Yıllık Değişimi (%)
2005	0,88	100	---
2006	0,89	93	-7,18
2007	0,81	79	-14,61
2008	0,80	69	-12,36
2009	0,88	73	4,53
2010	1,09	85	17,66
2011	1,25	91	6,15
2012	1,70	115	26,81
2013	1,72	110	-4,48

Kaynak: İzmir Ticaret Borsası kayıtları.

Tablo 7’de ise aynı üretim dönemlerinde çiftçinin eline geçen fiyatlar verilmiştir. Bu fiyatlar, pamuk piyasasında söz sahibi olan İzmir Ticaret Borsası’nda işlem göre çığitli pamuk müstahsil tescilleri dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Tablo 7: Üretici Eline Geçen Fiyatlardaki Değişim

Yıl	Cari Fiyat (TL/Kg)	Reel Fiyat Endeksi	Reel Fiyattaki Yıllık Değişimi (%)
2005/06	0,77	100	---
2006/07	0,79	94	-6,16
2007/08	0,91	102	8,44
2008/09	0,82	82	-19,54
2009/10	0,96	91	11,19
2010/11	2,05	184	102,07
2011/12	1,43	118	-35,75
2012/13	1,29	100	-15,61
2013/14	1,67	122	22,22

Kaynak: İzmir ticaret Borsası MS Fiyatları Dikkate Alınarak Derlenmiştir.

Cari fiyatlarla 2013/14 sezonunda üreticinin sattığı fiyat 2005/06 sezonuna göre iki kattan fazla artmış görünse de reel olarak bu oran %22’lik bir artıştır.

Tarımsal destekler sürdürülebilir üretimin için ülkemizde vazgeçilmez hale gelmiştir. Girdi fiyatlarındaki yükseliş ve enflasyonun etkisi her yeni sezonda desteklere olan ihtiyacı daha da zorunlu hale getirmiştir. Özellikle pamuk gibi stratejik öneme sahip bir üründe bu destekler büyük önem arz etmektedir. Tablo 8’de yıllar içerisinde destekleme miktarlarında ki değişim verilmiştir.

Tablo 8: Destekleme Prim Miktarlarındaki Değişim

Yıl	Cari Destek Miktarı (TL/Kg)	Reel Fiyat Endeksi	Reel Fiyattaki Yıllık Değişimi (%)
2005	0,32	100	---
2006	0,35	100	0,04
2007	0,35	94	-5,86
2008	0,32	77	-18,36
2009	0,42	96	24,65
2010	0,42	91	-5,37
2011	0,42	84	-7,90
2012	0,46	86	2,45
2013	0,50	88	2,62

Kaynak: TÜİK

Destekleme miktarı yıllar içerisinde cari olarak artmıştır. Ancak bu hesaplama reel olarak hesaplandığında yıllar içerisinde artış değil azalış yaşandığı görülmektedir. 2013 yılında, 2005 yılına göre %12 oranında azalış gerçekleşmiştir. Tarımsal desteklere bu kadar ihtiyacımız olan bir dönemde reel olarak azalan bu destekler üretici kalkındıran bir politika olmaktan çıkarmaktadır.

Tablo 9’da yukarıdaki hesaplamalara göre üreticinin karı hesaplanmıştır. Üretici karı işletmenin büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Küçük ve orta ölçekli üreticilerin desteklerden yararlanma oranı büyük ölçekli işletmelere göre daha düşüktür. Ülkemizde halen Çiftçi Kayıt Sistemi’ne kayıt olamayan binlerce üretici vardır. Destekleme başvurusunda mecburi olan bu kayıt sistemine kaydolamayan üreticiler gerçekte desteğe en çok ihtiyacı olan tarım kesimidir.

Tablo 9: Türkiye’de Üreticinin Net Kazancındaki Gelişmeler

Yıl	Cari Kazanç (TL/Kg)	Reel Kazanç Endeksi	Reel Kazançtaki Yıllık Değişim (%)
2005	0,21	100	---
2006	0,25	108	7,58
2007	0,45	185	71,52
2008	0,35	126	-31,54
2009	0,51	176	39,02
2010	1,38	455	158,97
2011	0,60	181	-60,28
2012	0,05	14	-92,15
2013	0,45	120	749,66

3.3. Türkiye Pamuk Fiyatlarının Dünya Pamuk Fiyatlarına Göre Gelişimi

Pamuk dış piyasa fiyatlarının oluşmasında en önemli etken, Dünya pamuk üretimini elinde bulunduran ülkelerin (ABD ve Çin) üretim miktarları ile stoklarıdır. Pamuğun yanı sıra yün, tiftik, sentetik iplik gibi dokuma sanayine yönelik diğer liflerin üretim miktar ve fiyatları da fiyatlarda önemli rol oynamaktadır.

Ülkelerarası anlaşmalar, ülkelerin diğer ülkelere karşı dış ticaret dengelerinin kurulmasında aldıkları tedbirler fiyatları etkileyebilmektedir. Bunun dışında pamuk

fiyatlarının belirlenmesinde rol oynayan önemli bir faktör de doların diğer ülke paraları karşısındaki değeridir.

Dünya pamuk fiyatları olarak, Liverpool endeks fiyatları dikkate alınmaktadır. Tüm ihracat işlemleri ve ihracata esas teşkil eden fiyat Liverpool endekslerine göre oluşmaktadır. Bu borsada Güneydoğu Anadolu Std. 1 (1³/₃₂) A endeksine Ege ve Çukurova Standart-I pamukları B endeksinde işlem görmektedir. Son yıllarda pamuk ticaretinin Uzakdoğu merkezli yapılması Kuzey Avrupa teslim fiyatı yerine Uzak Doğu teslim fiyatının dikkate alınmasına neden olmuştur.⁵

Tablo 10: Dünya Pamuk Fiyatları (Cent/libre)

Yıllar	Calif./Arizona 1-3/32"	Avusturya S.M. 1-1/8"	Özbekistan Midd. 1-3/32"	Yunanistan Midd. 1-3/32"	Cootlook A Index 1-3/32"	Brezilya 1-3/32"	İTB Ege Std.1*
2003/04	73.92	76.92	70.78	70.57	68.29	68.30	73.52
2004/05	59.65	62.93	53.88	53.63	52.19	55.34	61.43
2005/06	62.85	65.24	57.25	58.01	56.15	58.69	62.76
2006/07	62.66	69.03	59.75	60.79	59.14	63.05	64.37
2007/08	76.33	84.12	74.17	76.18	72.90	77.82	78.56
2008/09	65.82	67.79	66.03	64.92	61.20	61.90	63.30
2009/10	86.38	86.55	80.67	77.12	77.54	73.14	87.43
2010/11	151.24	167.91	179.25	112.14	161.85	130.53	160.65
2011/12	115.64	116.02	110.95	105.56	101.23	108.11	96.12
2012/13	93.23	97.67	90.84	83.68	---	86.42	89.28

Kaynak: ICAC, Cotton World Statistics, 2013. (CIF Uzakdoğu teslim fiyatlarıdır).

İTB * 2008/09 sezonuna kadar Ege Std.1, 2009/10 sezonu Ege Std Garanti İTB fiyatıdır.

Fiyatlardaki hızlı gerilemenin ardında yatan nedenlerden bir tanesi verim artışına paralel olarak artan pamuk üretimine karşılık, pamuk tüketiminin aynı oranda artmaması ve dünya stoklarında yaşanan artışlardır.

Dünya pamuk fiyatlarındaki artışın nedenleri dünyada pamuk üretim miktarının tüketimden daha yüksek oranda düşmesi nedeniyle 2008 ve 2009 yıllarında dünya pamuk stoklarında görülen gerileme, istatistiki verilerde geçen sezonlardan devreden pamuk stoklarının gerçek olmadığı yönündeki görüşler, Hindistan'ın pamuk ihracatına uygulamış

⁵ T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Pamuk Raporu, 2013.

olduğu kısıtlama, pamuk türev piyasalarına ilginin artması ve diğer emtia fiyatlarındaki genel artış trendi olarak açıklanmaktadır.

Ülkemiz Ege pamuğu Memphis pamuğu ayarına yakın olarak nitelendirilmektedir. GAP pamuğu Liverpool A, Çukurova Pamuğu ise Liverpool B Endeksi baz alınarak değerlendirilmektedir.⁶ Tablo 11’de son sezon için aylar bazında Ege Pamuğu fiyatının Memphis fiyatları ile karşılaştırması verilmiştir. İzmir Ticaret Borsası’nda işlem gören Ege Std. Garanti pamuğu fiyatları dünyaya referans fiyatlardır. Öyle ki ABD Memphis fiyatlarına bakıldığında İTB Ege Pamuğu fiyatları hemen hemen aynı, hatta bazı aylarda daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 11: Lif Pamuk Dünya Fiyat Karşılaştırması

TARİH	COTLOOK A Endeks			ABD Memphis			EGE STD. Garanti		
	Cent/Libre	\$/Kg	TL/Kg	Cent/Libre	\$/Kg	TL/Kg	Cent/Libre	\$/Kg	TL/Kg
Ağustos 2012	84.45	1.86	3.33	85.38	1.88	3.37	86.88	1.91	3.43
Eylül 2012	84.15	1.86	3.34	85.70	1.89	3.40	86.73	1.91	3.44
Ekim 2012	81.91	1.81	3.25	83.57	1.84	3.31	80.70	1.78	3.20
Kasım 2012	80.87	1.78	3.19	82.06	1.81	3.24	81.09	1.78	3.20
Aralık 2012	83.47	1.84	3.28	85.65	1.89	3.37	82.39	1.81	3.24
Ocak 2013	85.51	1.89	3.33	87.75	1.93	3.42	86.68	1.91	3.38
Şubat 2013	89.71	1.98	3.51	91.84	2.03	3.59	93.93	2.07	3.67
Mart 2013	94.45	2.08	3.76	96.74	2.13	3.85	98.16	2.16	3.91
Nisan 2013	92.81	2.05	3.67	94.20	2.08	3.73	96.23	2.12	3.81
Mayıs 2013	92.64	2.04	3.72	93.86	2.07	3.77	92.85	2.04	3.73
Haziran 2013	93.08	2.05	3.89	94.34	2.08	3.94	91.25	2.01	3.81
Temmuz 2013	92.67	2.04	3.95	93.70	2.07	3.99	94.43	2.08	4.02
Ağustos 2013	92.42	2.04	3.98	96.55	2.13	4.16	98.19	2.16	4.23
Eylül 2013	90.09	1.99	4.01	93.95	2.07	4.18	94.02	2.07	4.18
Ekim 2013	89.39	1.97	3.92	93.20	2.06	4.09	93.50	2.06	4.10
Kasım 2013	84.65	1.87	3.77	87.98	1.94	3.92	90.67	1.99	4.04
Aralık 2013	87.49	1.93	3.97	91.51	2.02	4.15	89.30	1.96	4.05
Ocak 2014	90.96	2.01	4.45	94.40	2.08	4.62	93.27	2.05	4.56
Şubat 2014	94.05	2.07	4.59	96.96	2.14	4.73	94.53	2.08	4.61
Mart 2014	96.95	2.14	4.74	100.94	2.23	4.93	95.13	2.09	4.65
Nisan 2014	94.34	2.08	4.42	99.99	2.20	4.69	99.81	2.20	4.68

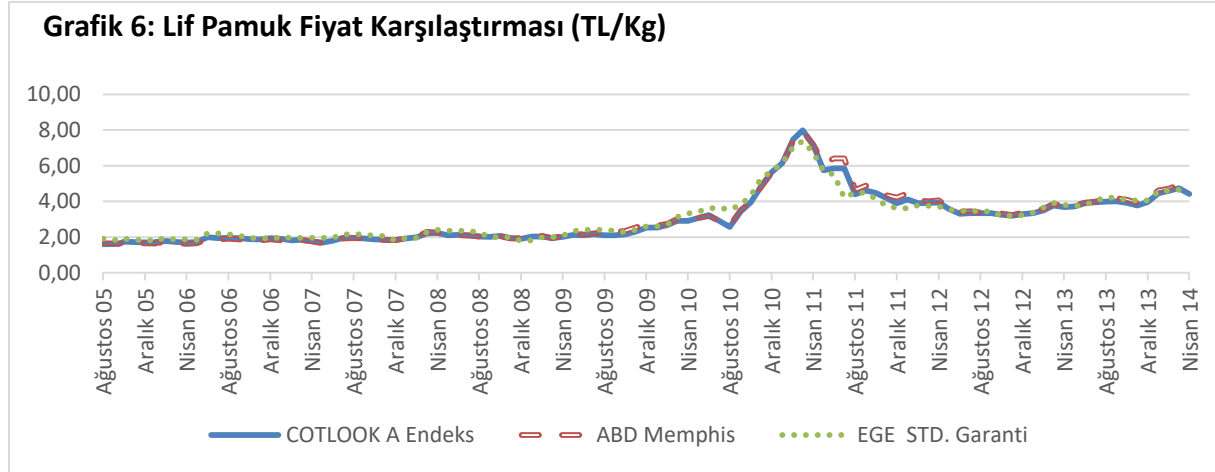
Kaynak: İTB ve ICAC Bültenleri.

Grafik 6’dan görüleceği üzere Ege pamuğu ile diğer fiyat endeksleri paralel değişimler göstermektedir. Buda, Bölgemiz pamuğunun hem dünya fiyatlarına referans olduğunun, hemde dünya fiyatlarının Ege Pamuğu fiyatına referans olduğunun göstergesidir. Bir başka

⁶ T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Pamuk Raporu, 2013.

açından; fiyatlarının paralel değişim sergilemesi, Ege Pamuğunun kalite ve standart açısından da ABD pamuğu ile eşdeğerde olduğunu göstermektedir.

3.4.Pamuk Destekleme Politikaları

Tarımsal üretim, doğa koşullarına bağlı, arz ve talebinin fiyat esnekliği düşük olan ve fiyatları yıldan yıla dalgalanmalar gösteren bir üretim koludur. Tarım sektörünün besinsel ihtiyaçları karşılamak gibi hayati bir önemi olduğu için ve diğer sektörlerde hammadde temin ederek iktisadi kalkınmayı sağladığı için bu sektörün korunması gerekmektedir. Bu amaçla hükümetler hem üretici gelirinin hem de ürün fiyatlarında istikrar sağlamak için destekleme politikaları uygulamaktadır.

3.4.1. Dünyada Pamuk Destekleme Politikalarına Bazı Örnekler

Amerika Birleşik Devletleri

ABD’de 1995 yılına kadar uygulanan fark ödeme sistemi uygulama dışı bırakılarak, 1996 yılında “Çiftlik Kanunu” olarak tanımlanan “Fair Act” ile 1996-2002 yılları arasında yedi yıllık süreç içerisinde çiftçiye doğrudan gelir desteği yapılmasını öngören sistem uygulanmıştır. Bunu 2002 yılından itibaren 6 yıllık süre için hazırlanan ve “Tarımsal Güvenlik ve Kırsal Yatırım Kanunu” olarak adlandırılan ve Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe giren yeni Tarım Kanunu izlemiştir.

2002-2007 arasında ABD tarımına yön vermesi beklenen yeni Kanun'da; tarımsal desteklemeler yanında doğal kaynakların korunması, dış ticaret, tarımsal krediler, kırsal kalkınma, araştırma, gıda güvenliği ve Bio-enerji gibi konuları içermektedir. Öngörülen destekleme programlarının bir kısmı geçmişten gelmekte, bir kısmı yeni mekanizmalardan oluşmaktadır.

Yeni Tarım Kanununa göre, on yıl içerisinde ABD tarımına 170 Milyar Dolar harcama yapılması öngörülmektedir. Bu miktarın yaklaşık 50 Milyar Doları tahıl, pirinç ve pamuk üreticilerine ayrılmıştır.

ABD'de uygulanan tarımsal desteklemeleri, şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- **Doğrudan Gelir Desteği (Direkt Destek Ödemeleri):** Ödeme miktarı hesabında ortalama verim ve belirlenen katsayılar dikkate alınmaktadır.
- **Ters Zamanlı (Karşıt Devirli / Counter-Cyclical) Ödemeler:** 2002-07 döneminde oluşabilecek fiyat dalgalanmalarının üretici gelirinde yaratacağı kayıpları önlemek hedeflenmiştir. Bu ödemeler pazar fiyatı ve doğrudan ödeme primi toplamından oluşan değer (Etkili Fiyat) kanun ile saptanan "Hedef Fiyat" altına düşmesi halinde ek ödeme niteliğinde yapılmaktadır.
- **Rehin Telafi Primi:** Rehin Kredi Kuruluşu'na pamuklarını rehin etmeyi taahhüt eden üreticiye, Rehin Kredisi (LDP) adı altında 9 ay vadeli kredi kullandırılarak, hasat öncesi finansman ihtiyacı giderilmektedir.
- **İhracat Primi Uygulaması:** ABD'nde iç fiyatlarının dünya fiyatlarından yüksek olması halinde aradaki fark ihracat primi olarak Amerikalı tüketici, sanayici ve ihracatçıya ödenmektedir.

Avrupa Birliği

Pamuk üretiminin desteklenmesi 1981 yılında Yunanistan'ın Birliğe katılımı ile başlamış ve yeni üye ülkelerin Birliğe girişiyle birlikte mevzuatta yeni düzenlemeler yapılmıştır.

AB’de uygulanan tarımsal desteklemeleri, şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- **Fiyat ve Gelir Desteği:**
- **Pamuk İhracat Desteği**

Çin

Tarım politikaları, yurtiçi pamuk fiyatlarının piyasa faktörlerince etkilenmesine izin verilmekle birlikte, referans fiyat uygulaması sürdürülmektedir.⁷

3.4.2. Türkiye’de Pamukta Uygulanan Destekleme Politikaları

Türkiye’de tarım kesimine yönelik destekleme uygulamaları, farklı biçim ve düzeylerde 1920’li yılların sonundan itibaren gündeme gelmiştir. 1932-2000 döneminde destekleme politikaları, destekleme alımları (fiyat desteği), girdi, ürün ve kredi sübvansiyonları biçiminde oluşmuştur. Fiyat desteği, 1932 yılında buğdayla başlamış, hükümet tarafından açıklanan taban fiyattan ürün almaya yönelik olmuştur. Destekleme kapsamına alınan ürün sayısı zaman içerisinde giderek artmış ve 1970’li yıllarda 30’a yükselmiştir. Bu ürünlerin bazılarını, hububat, afyon sakızı, çay, tütün, seker pancarı, kütlü pamuk, zeytinyağı, çığit, ayçiçeği oluşturmuştur. 2000 yılından itibaren Türkiye’de tarımsal destekleme politikalarını değiştirmeye yönelik uygulamalardan birini ARIP, diğerini ise 2004 yılında “Tarım Stratejisi (2006–2010) Belgesi oluşturmuştur. Tarım strateji belgesine göre AB Ortak Tarım Politikaları’na uyum ve DTÖ Tarım Anlaşması’nın esas alınması, piyasa koşullarında tarımsal üretime yönelik olarak piyasa mekanizmalarını bozmayacak destekleme araçlarının uygulanması temel alınmıştır. Bu belgede tarımsal destekleme araçları;

- ✓ DGD (doğrudan gelir desteği),
- ✓ Fark ödemeleri,
- ✓ Hayvancılık destekleri,
- ✓ Çevre amaçlı tarımsal alanların korunması programı destekleri,
- ✓ Telafi edici ödemeler,
- ✓ Ürün sigorta ödemeleri,
- ✓ Kırsal kalkınma destekleri,

⁷ T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Pamuk Raporu, 2013.

- ✓ Rekabete dayalı araştırma hibeleri dâhil Ar-Ge hizmetleri,
- ✓ Dışsatım teşvikleri,
- ✓ Gerekliğinde bazı girdi destekleri olarak belirlenmiştir.

Tarım sektörü ve özellikle tekstil ve hazır giyim açısından önemli bir yeri olan pamuk bitkisine uygulanacak destekleme politikaları çok önemlidir. Türkiye’de pamuğa aşağıdaki şekillerde destekleme uygulanmaktadır:

1. Pamuk Üretimine Uygulanan Doğrudan Destekler

- i. Prim (Fark Ödeme) Desteği
- ii. Doğrudan Gelir Desteği
- iii. Mazot Desteği
- iv. Gübre Desteği

2. Pamuk Üretimine Uygulanan Dolaylı Destekler

- i. İhracat Desteği
- ii. Toprak Analizi Desteği
- iii. Organik Tarım Uygulamaları Desteği
- iv. Bitkisel Ürün Sigortaları Desteği
- v. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Desteklenmesi
- vi. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Katılım Desteği

1993 yılına kadar pamuğa uygulanan destekleme politikaları, pamuğun hasat döneminde ilan edilen taban fiyattan Tarım Satış Kooperatiflerinin destekleme alımı yapması şeklinde olmuştur. Bu destekleme alım fiyatı sisteminde, devlet piyasaya müdahale ederek kendi belirlediği taban fiyattan alım yapmıştır.

3.4.2.1. Pamuk Üretimine Uygulanan Doğrudan Destekler

Prim (Fark Ödeme) Desteği

1994 yılında Bakanlar Kurulu tarafından alınan karar ile başlamıştır. Diğer adıyla fark ödeme sistemi olan bu destekleme çeşidinde devlet piyasaya müdahale etmemektedir. Üreticinin ulaşması istenen hedef fiyat ve piyasa taban fiyatı arasındaki fark üreticiye ödenerek, üretimin devamlılığı sağlanmıştır. Hedef fiyat devlet tarafından pamuk ekim hazırlıkları sırasında açıklanır ancak fiili olarak bir alım gerçekleştirilmemektedir. Üretimin

sonunda da borsalardan alınan ortalama fiyat devlet tarafından tespit edilerek bu piyasa fiyatı ve hedef fiyat arasındaki fark üreticiye ödenmektedir. 2014 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı 12 Nisan 2014 tarih ve 28970 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Karar kapsamında fark ödemesi desteği 0,55 TL/Kg olarak belirlenmiştir.

Tablo 12: Yıllar İtibariyle Pamuk Prim Destekleri (Fark Ödemesi Desteği)

Yıl	Prim Desteği (TL/Kg)
2004	0.19 + %20 Sertifika farkı = 0.228
2005	0.267 + %20 Sertifika farkı = 0.320
2006	0.290 + %20 Sertifika farkı = 0.348
2007	0.290 + %20 Sertifika Farkı = 0.348
2008	0.270+%20 Sertifika farkı = 0,324
2009	0.350+%20 Sertifika farkı = 0.420
2010	0.350+%20 Sertifika farkı = 0.420
2011	0.350+%20 Sertifika farkı = 0.420
2012	46.0
2013	50.0
2014	55.0

Kaynak: Resmi Gazete ilanlarından derlenmiştir.

Doğrudan Gelir Desteği

Üretim yapan çiftçiye yönelik aracısız bir destekleme türüdür. 2001 yılında 4 il ve 7 ilçede Pilot Proje kapsamında başlatılan Doğrudan Gelir Desteği sistemi 2002 yılında ülke geneline yaygınlaştırılmıştır. Ülkemizde gerçek çiftçilere işledikleri arazi baz alınarak ödeme yapılmaktadır. Bu uygulama ürün bazında farklılık taşımamaktadır. Doğrudan çiftçi gelirini artırmaya yönelik bir ödemedir ve dolaylı olarak pamuk üreticisi de bu kapsamda yapılan ödemelerden yararlanmaktadır. DGD sisteminin bazı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. DGD avantajları incelendiğinde; gelir dağılımını iyileştirmek için gelir transferini ya da gelir oluşturacak teşvikleri sağlama, girdi ve çıktı dağılım etkinliğini artırma, doğrudan hedeflenen gruba verebilme ve gelir dağılımı bozukluğunu azaltabilmektedir. DGD’ nin bazı dezavantajlarını da şu şekilde sıralamak mümkündür. Diğer desteklerde olduğu gibi bu destek de üretim artışına yol açabilir. Çünkü bu ödemeler girdi kullanımını artırır ve üretim artışını kolaylaştırır. Ayrıca gelir riskindeki azalma ile arazi sahiplerinin yatırımlarını ve üretimlerini arttırmalarına yol açar. Gelir ödemesi arazi değerini ve arazi sahiplerinin statüsünü artırır. Diğer bir dezavantajı ise idari ve politikanın yürütülmesi maliyetlerini

zorlaştırır. Doğrudan Gelir Desteği, 2007 yılında son kez uygulanarak 2008 yılı itibariyle kaldırılmıştır.

Mazot Desteği

Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olup, doğrudan gelir desteği ödemesinden yararlanan çiftçilere yapılmaktadır. Tarımsal faaliyette kullanılan mazot için 03 Haziran 2014 tarih ve 29019 sayılı Tebliğ gereğince ÇKS'ye kayıtlı olan çiftçilere, 2014 yılında yetiştirdikleri ürün gruplarına göre 2014 yılı ÇKS'ye kayıt yaptırdıkları alanlar için mazot desteklemesi yapılmaktadır. Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkilerinin yetiştirildiği alanlar için 7,5 TL/Da mazot destekleme ödemesi yapılır. Müracaat ettikleri toplam arazi miktarı 1 dekarın altında olan çiftçilere ve tarım arazisi büyüklüğü 500 dekar üstünde olan üreticilere mazot, destekleme ödemesi yapılmamaktadır.

Gübre Desteği

Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olup, doğrudan gelir desteği ödemesinden yararlanan çiftçilere yapılmaktadır. Tarımsal faaliyette kullanılan gübre için 03 Haziran 2014 tarih ve 29019 sayılı Tebliğ gereğince ÇKS'ye dahil olan çiftçilere, 2014 yılında yetiştirdikleri ürün gruplarına göre 2014 yılı ÇKS'ye kayıt yaptırdıkları alanlar için gübre desteklemesi yapılmaktadır. Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkilerinin yetiştirildiği alanlar için 7,5 TL/Da gübre destekleme ödemesi yapılmaktadır. "Çiftçi Kayıt Sistemi" bilgilerine göre dekar başına belirlenen miktarda ödeme yapılmaktadır. Bu destek miktarı 500 dekar üst sınır ile sınırlandırılmaktadır.

3.4.2.2. Pamuk Üretimine Uygulanan Dolaylı Destekler

İhracat İadesi Desteği

Bazı tarım ürünlerinin ihracatının desteklenmesini ifade etmektedir. İhraç edilen ürünlerin ihracat miktar ve değerleri göz önüne alınarak hesaplanan tutarların, ihracatçıların kamu kuruluşlarına yapmış oldukları vergi, SSK primi, haberleşme ve enerji giderlerinden mahsup edilmesidir. Pamuk AB-Gümrük Birliği Anlaşması kapsamında sanayi ürünü olarak

işlem görmekte olup, AB ile Türkiye arasında serbest dolaşıma tabidir ve herhangi bir gümrük vergisi ile korunmamaktadır.

Türkiye, pamuk üretiminden kendine anti dumping ve anti sübvansiyon soruşturmaları yanında AB ve ABD tarafından miktar kısıtlamalarına maruz kalmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasında uluslararası ticarete korumacılığın kaldırılması ve tarife kotaları konması yönünde hüküm yer almaktadır. Bu kapsamda, baz alınan yılda % 10 olan tarife oranının üst sınırı 2004 yılında % 6'ya düşmüştür.

Toprak Analizi Desteği

Çiftçi Kayıt Sistemine kayıt olup, toprak analizi desteği ödemesinden faydalanmak isteyen üreticiler Bakanlıkça yetkilendirilmiş laboratuvarlarda, toprak analizi yaptırarak destek alabilmektedir. Her toprak analizine en fazla 50 dekar için ödeme yapılmaktadır. Toprak analizi desteği dekar başına 2,5 TL'dir.

Organik Tarım Uygulamaları Desteği

Bitkisel üretimde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olan ve icmallerin alındığı tarih itibarıyla en az bir yıl süre ile Organik Tarım Bilgi Sistemine kayıtlı olarak organik tarım yapan çiftçilere dekar başına 10 TL destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Bitkisel Ürün Sigortası Desteği

14.06.2005 tarihinde tarımsal üretimle uğraşan üreticilere 5363 nolu Tarım Sigortaları Kanun'u çıkarılmıştır. Bu Kanunun amacı; üreticilerin bu Kanunda belirtilen riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesini temin etmek üzere, tarım sigortaları uygulamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir. Bu sigorta ile 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanununun 12'nci maddesine istinaden, Bakanlar Kurulu kararı ile kapsama alınan risklerin açık alanda yetiştirilen sigortalı bitkisel ürünlerde, doğrudan neden olacağı zararlar, sigorta bedeline kadar, Tarım Sigortaları Havuzu tarafından teminat altına alınır. Pamukta, kütlü pamuk teminat altına alınmakta olup diğer tüm ürünlerde olduğu gibi % 50 prim desteği verilmektedir.

Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Desteklenmesi

27/05/2010 tarihli 27593 sayılı Tebliğ gereğince Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi yapılmaktadır. Ülkenin tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin çoğulcu, etkin ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlamak üzere, tarımsal danışmanlık hizmeti satın alan tarımsal işletmelerin desteklenmesi amacıyla tarımsal işletmelere 600 TL destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Katılım Desteği

Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA), tarımsal işletmelerin detaylı finansal ve mali bilgilerini toplayan ve Avrupa Birliğinde uygulanmakta olan bir sistemdir. Avrupa Birliğinin Ortak Tarımsal Politikasının değerlendirilmesinde kullanılan verileri içeren çok önemli bir ağıdır. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı sisteminin yaygınlaştırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla İstanbul, Samsun, Malatya, Adana, Konya, Bursa, Erzurum, Şanlıurfa, Nevşehir, Tekirdağ, Giresun, İzmir illerinde, örnek olarak seçilen ve çiftçi kayıt sistemine kayıtlı tarımsal işletme sahiplerine, Bakanlıkça belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde işletme başına 375 TL katılım desteği ödemesi yapılmaktadır.

3.5.Pamuğun İşlenme Süreci ve Ortaya Çıkan Yan Ürünlerin Kullanım Alanları

3.5.1. Çırçırılama İşlemi ve Lif (Elyaf) Üretimi

Pamuk çırçır öncesi ve sonrasında ortaya çıkan ürünleri ile onlarca sanayi koluna hammadde kaynağı olmaktadır. Çırçırılama sonrasında ana ürün olarak lif (elyaf) pamuk, yan ürün olarak ise pamuk tohumu (çiğit) üretilmektedir. Ayrıca bu işlemler esnasında elyaf parçaları, sap, kabuk ve yaprak gibi alt sanayi dallarının hammaddeleri de oluşmaktadır.

Çırçırılama tesisinde ilk işlem kütlü pamuğun temizlenmesidir. Genellikle depolama alanından aspiratöre bağlantılı borular yoluyla vakumlu bir şekilde emilerek alınan kütlü pamuk, seperatör ve klineler yardımıyla tarladan gelebilecek yaprak, çöp, toprak vb. gibi yabancı maddelerden temizlenir. Bu aşamada %1,5 oranında elyaf ve bitki parçalarından oluşan fire verilmekte olup daha sonra helezondan geçen pamuk kaba temizlik işlemine

maruz kalmaktadır. Helezonda da %1 civarında atık ayrılmaktadır. Temizlenen kütlü pamuk daha sonra çırçırılama makinelerine verilir.

Çırçırılama işleminin gerçekleştirildiği makineler Sawgin ve Rollergin olmak üzere iki çeşittir. Genellikle el ile toplanan pamuklar Rollergin, makine ile toplananlar ise Sawgin makinelerinde çırçırılmaktadır. Türkiye’de pamuk hasadı büyük bir çoğunlukla el ile yapıldığı için ülkemizde kullanılan çırçırılama yöntemi ağırlıklı olarak Rollergindir.⁸

Şekil 1: Sawgin tipi çırçır makinası

Rollergin tipi çırçırılama; deri, kauçuk ve benzeri maddelerle kaplı silindir şeklinde ve role adı verilen dönen toplarla lifleri çığitlerinden ayrılması şeklinde iken, Sawgin tipi makinalarla çırçırılama, daire şeklinde ve dönen testereler sistemiyle liflerin çığitlerinden ayrılması şeklindedir.

Şekil 2: Rollergin tipi çırçır makinası

⁸ Güngör, A., Palamutçu, S., İkiz, Y., 2009. “Pamuklu tekstiller ve çevre: Bir bornozun yaşam döngü değerlendirmesi”, *Tekstil ve Konfeksiyon*, 3, 197–205.

Henüz işlenmemiş olan ve kütlü pamuk olarak adlandırılan bu hammaddenin iplik fabrikasına gönderilmeden önce çekirdeklerinden, toz, yaprak vb. tarımsal artıklardan arındırılması gerekmektedir. Bu işlemin yapıldığı yer çırçır fabrikaları olup işlemin adı çırçırlamadır.

Çırçırılama işleminde ana ürün olan pamuk elyafı çırçır makinelerince toplandıktan sonra balyalanmak üzere otomatik balyalama presine sevk edilir. Pamuk elyafları döner balyalama kafesleri içine doldurularak 250 kg'lık balyalar halinde jüt kanaviçe ve şeritlere balyalanır. Balyalanmış lif pamuk pazara sevk edilmek üzere depolanır. Öte yandan, çırçır fabrikalarında ara ürün olarak toplanan pamuk tohumları da yağ fabrikalarında gönderilmek üzere depolanmaktadır.

Kütlü pamuğun lif oranı pamuğun cinsi, hasat biçimi ve iklim gibi pek çok faktörden etkilenmektedir. Genel olarak kütlü pamuğun içeriği kütlece: % 55–60 çiğit, %35–40 lif, %1-5 çırçır artığıdır.⁹ Şekil 3'de kütlü pamuğun çırçır işleminin ardından elde edilen ana ve yan ürünleri ile bunların kullanıldıkları ana ve alt sanayi kolları gösterilmiştir.

Şekil 3'de her ne kadar ilk bakışta pamuğun en çok kullanılan alanının çiğitten (pamuk tohumu) elde edilen yağ, linter, kapçık, küspe gibi yan ürünler olduğunu gösterse de aslında pamuk bitkisinin öncelikli yetiştirilme amacı tekstil endüstrisinin ana hammadde olan pamuk lifi (elyaf) elde etmektir.

3.5.2. Çırçır Sonrası Ortaya Çıkan Yan Ürünler

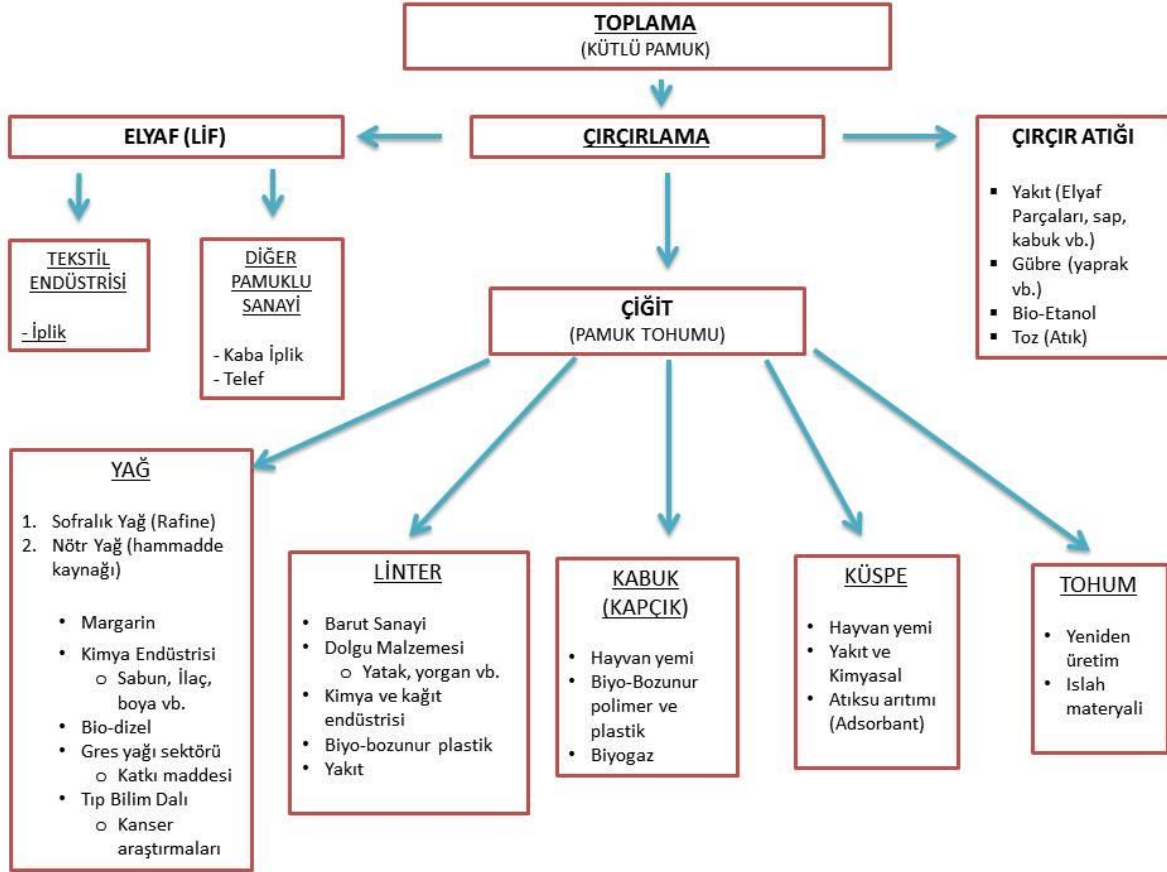
Tarlandan toplanan pamuğun ilk proses aşaması çırçırlamadır. Çırçırlama faaliyeti sonrasında elde edilen çıktılar Şekil 3'de ifade edildiği üzere; lif, çiğit ve atık olmak üzere 3 ana grupta toplanmıştır. Prosesin ilk çıktısı olan lif, tekstil endüstrisinin ana hammadde olup en yüksek katma değeri yaratan kısımdır. Prosesin ikinci çıktısı olan pamuk çekirdeğinin bir çok alanda kullanımı vardır. Bu kullanım alanları Şekil'3'de Tohumluk, Linter, Yağ, Kapçık ve Küspe olarak alt gruplara ayrılmıştır. Her bir yan ürün farklı endüstri dallarında hammadde

⁹ Emrah Alkaya, **Lif Pamuk Üretimi Yan Ürünlerinin/Artıklarının Katma Değerli Ürünlere Dönüştürülmesi:** Mevcut Uygulamalar ve Teknolojik Gelişmeler, 2. Ulusal Katı Atık Yönetimi Kongresi - UKAY 2010, 18-29 Ekim 2010, Türkiye Teknoloji Gelistirme Vakfı, Ankara, s.3.

olarak kullanılmaktadır. Çırçırılama sonrası ortaya çıkan son ürün ise atıklardır. Şekil...’de ifade edildiği üzere bu atıkların dahi ekonomik değeri vardır. Aşağıda bu ürünlerin kullanım alanları detaylı olarak verilmiştir.

Şekil 3: Türkiye’de Pamuk Kullanım Alanları

Kaynak: Yazarın çalışmaları sonucu oluşmuştur.

3.5.2.1. Pamuk Lifi ve Kullanım Alanı

Ülkemizde ve dünyada artan nüfusa paralel olarak tekstil ve hazır giyim ürünlerine olan talepte artmaktadır. Lif, tekstil hammaddesi olması yönüyle pamuk ürününün ekonomik değerinin önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Diğer bitkisel ve sentetik maddelere göre daha sağlam bir lif yapısına sahip olduğu ve insan terini hapsettiği için tekstil ürünlerinde daha çok tercih edilmektedir.

3.5.2.2. Pamuk Tohumu (Çiğit) ve Kullanım Alanları

Pamuk tohumundan elde edilen yan ürünler tekstil endüstrisinden kimya endüstrisine, yem sanayinden yakıt sanayisine kullanım alanı oldukça geniştir. FAO rakamlarına göre 2012 yılı dünya çiğit üretimi 47 milyon tondur. Pamuk tohumu üç ana bileşenden oluşur. Bu bileşenlerden çekirdek %60'lık kısmı, kabuk %30'luk kısmı ve linter %9'luk kısmı oluşturur. En önemli pamuk tohumu ürünü pamuk yağıdır.

a. Pamuk Yağı

Pamuk tohumu presleme, ekstraksiyon vb işlemlerden geçirilerek tüketime hazır hale getirilir. Pamuk yağı; *Gossypium hirsutum* (Amerikan) veya *Gossypium barbadense* (Mısır) tohumlarından elde edilen, karakteristik tadı ve kokusu olan, oldukça koyu renkli (kırmızı-kahverengi) bir yağdır. Pamuk yağı %13 – 44 oleik ve %33 – 58 linoleik asit içerdiği için oleiklinoleik asit grubu yağlar arasında yer almaktadır. En önemli doymuş yağ asidi ise %17 – 29 oranındaki palmitik asittir.¹⁰ Pamuk tohumunda %18 – 20 oranında yağ elde edilmekte olup pamuk bitkisi ağırlık olarak liften çok çiğit vermektedir. İnsan tüketimine uygun sofralık yağ ve margarin dışında ham madde kaynağı olarak kullanılan yağ çeşitleri de elde edilmektedir. Yağ asitleri çok yaygın endüstriyel kullanım alanı bulunan kimyasallardır ve ilaç, sabun, boya, pestisit, plastik, deri, tekstil üretimi gibi pek çok proseste hammadde olarak kullanılmaktadır.¹¹

FAO rakamlarına göre 2012 yılında dünya pamuk yağı üretimi 5,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Çin bu toplamın tek başına %30'unu, Hindistan %18,5'ini, Pakistan %8,6'sını, Brezilya %6,7'sini, ABD %6,2'sini, Özbekistan %5,3'ünü ve Türkiye %4,4'ünü karşılamaktadır.

Yıllık bitkisel yağ üretiminin %40-45 civarını ayçiçeğinden sağlayan ve beslenme amaçlı kullanımının en büyük bölümünü bu kaynaktan elde eden ülkemizde pamuk yağının toplam yağ üretimine oranı %30 civarındadır.¹²

¹⁰ Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği, 2009

¹¹ National Cottonseed Products Association, 2002. "Cottonseed and its products", 10th Edition. Erisim Tarihi: 22.09.2009, <http://landofcotton.com/fc/files/industry.pdf>

¹² Kolsarıcı vd., 2006

Dünyada pamuk ham yağı ve rafinasyon kalıntıları yağ asidi üretiminde kullanılabilir. Yağ asitleri çok yaygın endüstriyel kullanım alanı bulunan kimyasallardır ve ilaç, sabun, pestisit, plastik, deri, tekstil üretimi gibi pek çok proseste hammadde olarak kullanılmaktadır.¹³ Öte yandan son dönemde artan alternatif yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik araştırma geliştirme faaliyetleri pamuk yağının biyodizel veya yakıt katkısı olarak kullanılmasının önünü açmıştır.

Dünya’da pamuk yağından ticari amaçlı biyodizel üretimi yapan büyük ölçekli tesisler de bulunmaktadır. ABD’nin Texas eyaletinde bulunan Waco, Gonzales ve Conroe tesisleri bu uygulama adına iyi birer örnek teşkil etmektedir. Bahsi geçen tesislerden Waco tesisinde kesikli (batch) reaktörler yardımıyla yıllık yaklaşık 2 milyon galon (7.500 m³), Gonzales tesisinde sürekli (continuous) reaktörlerde 4 milyon galon (15.500 m³) metil ester (biyodizel) üretilmektedir.¹⁴

Durak ve Karaosmanoğlu (2004) tarafından ülkemizde yapılan bir çalışmada ise pamuk yağı, sürtünmeyi azaltan gres yağları için katkı maddesi olarak denenmiştir. %2,5, %5 ve %10 oranlarında gres yağına katılarak karşılaştırmalı yapılan deney sonuçlarına göre oda sıcaklığında (25°C) gres yağına %10 oranında pamuk yağının karıştırılması olumlu şekilde sürtünmeyi azaltıcı etki göstermiştir.

Dikkat çekici bir bulgu olarak, 2004 yılında ABD Michigan Üniversitesi Kanser Merkezi’nde yapılan bir çalışmaya göre pamuk yağından elde edilen Gossypol maddesi radyasyon yardımıyla kullanıldığında prostat kanseri hücrelerinde ciddi bir iyileşmeye neden olmuştur. Çalışmayı yapan ekip çalışmanın önemine vurgu yaparken, ABD’de ağaçlardan elde edilerek ilaç yapımında kullanılan Paclitaxel maddesi yerine kullanılabilir olan Gossypol kimyasalı sayesinde ciddi bir orman arazisinin korunabileceğine işaret etmiştir.¹⁵

¹³ National Cottonseed Products Association, 2002

¹⁴ Wan vd., 2007

¹⁵ Ed, 2004

b. Pamuk Tohumu Küspesi

Daha önce de bahsedildiği gibi günümüzde pamuk tohumundan elde edilen katma değeri en yüksek ürün pamuk yağıdır. Bununla birlikte yağ üretim süreci sonunda arta kalan ve içerisinde ticari olarak islenebilecek yağ kalmamış olan pamuk tohumu küspesi de belli bir ticari değer taşımaktadır. Yaklaşık %41 seviyesindeki protein içeriği, yağ üretim prosesinin ara ürünü olan küspenin hayvan yemi olarak kullanılmasına imkân tanımaktadır.¹⁶ Küspe, ilave besin maddeleri ile karıştırılarak kullanıldığında küçük ve büyükbaş hayvancılık ile kümes hayvancılığında besin maddesi olarak kullanılabilir.

Ülkemizde pamuk küspesi hayvan yemi olarak kullanılmasının yanında farklı bileşikler eşliğinde gübre olarak da kullanılmaktadır. Küspe, bitkilerin metabolizmasında kullandıkları azot, fosfor vb. mikro/makro besin içeriği ve bu besinlerin toprağa yavaş geçişini sağlayan organik yapısı nedeniyle tercih edilmektedir. Küspenin bu özellikleri ile toprağın yapısını da güçlendirdiği ve su ihtiyacını azalttığını tespit eden bilimsel çalışmalarda olmuştur. Bu özellikleriyle küspe, park ve bahçelerdeki kullanımının yanı sıra mantar yetiştiriciliğinde de aranan bir girdi niteliği taşımaktadır.

Yüksek oranda protein içeriyor olması, küspeye farklı kullanım alanları da kazandırmaktadır. Örneğin sentetik polimerler yerine de kullanmaya olanak tanımaktadır. Pamuk tohumunda bulunan proteinler özellikle biyobozunur plastik üretimi için kimyasal yöntemlerle oluşturulan filmlerin yapımında kullanılabilir. Bu kapsamda Marquie vd. (1995) tarafından yapılan bir çalışmada ezilmiş pamuk tohumundan biyobozunur plastik üretimi araştırılmıştır. Yapılan deneylerde, film mukavemetini artıran gossypol, formaldehit ve glutaraldehit kimyasallarının etkileri de incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, pamuk tohumunun, biyobozunur plastik üretiminde kullanılan nişasta vb. diğer hammaddelere göre daha uygun bir hammadde olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, Grevelec vd., (2001) tarafından yapılan çalışmada pamuk tohumunda bulunan proteinler gliserol maddesi ile işleme tabi tutulmuş ve biyobozunur plastik türevleri üretilmiştir.

¹⁶ National Cottonseed Products Association, 2002

Odundan mangal kömürü (charcoal) üretimi piroliz uygulamaları arasında belki de en bilinenidir. Ülkemizde de Pütün vd. (1997) tarafından yapılan çalışmada azot gazının (N₂) hakim olduğu deney ortamında 550°C sıcaklıkta pamuk tohumu küspesinden kimyasal yapısı itibariyle ham petrole çok benzer bir yakıt üretilmiştir.

Riaz vd. (2009) tarafından yapılan çalışmada, pamuk tohumu küspesi, çeşitli endüstrilerden (cam, seramik ve boya) kaynaklanan atık sulardaki kurşun-Pb(II) ağır metalinin arıtılması için denenmiştir. Bahsi geçen çalışmada küspenin atık suda bulunan Pb(II)'yi adsorb etme kapasitesinden (adsorption capacity) faydalanılmış ve sonuç olarak cam sanayi atık suyundan yaklaşık %81, seramik sanayi atık suyundan %73 ve boya sanayi atık suyundan %71 oranında Pb(II) giderimi sağlanabilmiştir.

c. Pamuk Tohumu Kabuğu

Pamuk yağı üretimi öncesi pamuk tohumunun çekirdeği kabuğundan ayrılmaktadır. Yağ üretimi için ayrılan çekirdeğin yanı sıra üretilen tohum kabuğu farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Tohum kabuğu da küspe için olduğu gibi daha çok hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Küspeye göre daha düşük seviyede protein içeriyor oluşu bu üretim artığının ancak kaba yem olarak kullanılmasına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte dünyanın pek çok yerinde pamuk tohumu kabukları, küspe ile karıştırılmakta ve besi hayvanlarına bu şekilde verilmektedir. %80 kabuk ve %20 küspe karışımı büyükbaş hayvanlar için çok ideal kışık bir yem karışımı olmaktadır.¹⁷

2001-2005 yılları arasında Hollanda, Fransa, Brezilya ve Arjantin'den çeşitli üniversiteler ve araştırma kurumları tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği 5. Çerçeve Programı tarafından desteklenen bir projede pamuk tohumu küspesi ve kabuğundan biyobozunur malzeme üretimi araştırılmıştır. "*Processing cotton seed into biodegradable materials for agriculture as an alternative to synthetic polymers in latin America*" projesinde isminden de anlaşılacağı üzere Latin Amerika'da tarımsal amaçlı kullanılan sentetik polimerlere alternatif olarak pamuk tohumundan biyobozunur malzeme üretimi gerçekleştirilmiştir.

¹⁷ National Cottonseed Products Association, 2002

Ülkemizde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü'nde yapılan bir araştırma çalışmasında ise anaerobik biyolojik bozundurma yöntemiyle pamuk tohumu küspesi ve kabuğundan biyogaz üretimi gerçekleştirilmiştir (İşçi ve Demirer, 2007). Bahsi geçen yöntem, oksijensiz ortamda yetişen bakterilerin organik maddeleri (küspe ve kabuk) parçalayarak bir dizi biyokimyasal reaksiyon sonucu metan (CH₄) ve karbondioksit (CO₂) gazına dönüştürmesidir. Dünya'da daha çok organik bazlı atık suların, biyolojik arıtma çamurlarının ve hayvansal atıkların arıtılmasında kullanılan bu yöntem önemli bir yakıt olan metan gazı üretimine olanak tanıdığı için tercih edilmektedir. İşçi ve Demirer (2007) tarafından kesikli (batch) anaerobik reaktörler kullanılarak 35±2°C'de gerçekleştirilen çalışmada 1gr küspeden 78 ml metan elde edilirken aynı miktarda kabuktan 86 ml metan elde edilebilmiştir. Pamuk tohumu kabuğu, petrol kuyusu açılırken sirkülasyon kaçağı önleyici madde (LCM) olarak da kullanılabilir ve bu inovatif uygulama ile ilgili patentler dahi bulunmaktadır.¹⁸

d. Linter

Kütlü pamuktan çırçırılama esnasında iplik yapımına elverişli uzun lifler ayrıldıktan sonra tohumların üzerinde çok kısa lifler kalır. Linter ismi verilen bu kalıntıların özel makinelerle temizlenmesi işleme de linterleme denmektedir. Lif pamuğu kalitesinde ve uzunluğunda liflere sahip olmayan linter pamuğu, daha çok yatak, koltuk ve yorgan gibi eşyaların dolgu maddesi olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra linter kimyasal yapısı itibarıyla yüksek oranlarda selüloz içerdiği için, selülozun hammadde olarak kullanıldığı pek çok endüstride kullanılabilir. İlaç sanayi, kozmetik ürün üretimi, selüloz kimya endüstrisi, kağıt endüstrisi, fotografik film üretimi, linter pamuğunun pek çok kullanım alanlarından bazılarıdır.¹⁹

Linter pamuğunun belki de en ilginç kullanım alanlarından bir tanesi savaş endüstrisidir. Aynı zamanda linter pamuğunun en eski kullanım alanlarından da biri olan uygulamada dumansız barut üretimi gerçekleştirilebilmektedir. Buna ek olarak günümüzde

¹⁸ Cremeans, 1980; Cremeans ve Cremeans, 2003

¹⁹ Natural Fibers, 1995

üretilen bazı roketlerde kullanılan nitroselüloz maddesinin içerisinde lif pamuk üretiminin bu yan ürünü kullanılabilir. ²⁰

Tekstil endüstrisinde kullanım alanı bulamayan bu yan ürünün değerlendirilmesi için geliştirilen yöntemlerden bir tanesi de biyobozunur plastik üretimidir. Bilindiği gibi günümüzde plastik üretimi amacıyla petrol türevi, sentetik polimerler kullanılmaktadır. Sentetik polimerlerle üretilen plastik ürünler, sınırlı miktardaki petrol rezervlerinin tüketiminde aldıkları rolün yanı sıra atık olarak bertaraf edildiğinde ekolojik dengeye verdikleri zararlar ile de sürekli olarak gündemde bulunmaktadır. Bu düşünceden hareketle Tserki vd. (2003) tarafından yapılan çalışmada artık pamuk lifleri, sentetik polimerlerle karıştırılarak işlenmiş ve bu işlem sonucunda bakteriler tarafından doğada bozulabilen plastik hammaddeleri üretilmiştir. Ticari değeri düşük olan artık pamuk liflerinin biyobozunur plastik hammaddesi olarak kullanılması, bu türdeki plastiklerin ticarileşmesinde karşılaşılan maliyet sıkıntısına getirilebilecek bir çözüm olarak sunulmuştur. Sonuç olarak yan ürün olarak üretilen kısa lif uzunluğundaki pamuğun biyobozunur plastik üretiminde iki temel avantaj sağladığı söylenebilmektedir. Bunlar petrol türevi sentetik polimerlerin kullanımını sınırlandırması ve atık yönetimine ekonomik/ekolojik bir katkı sağlamasıdır.

3.5.2.3. Çırçır Atıkları ve Kullanım Alanları

Çırçırdan atık olarak gelen fire, temizleme işleminden geçirilerek her 5 kg'ından yaklaşık 1 kg pamuk elyafı elde edilebilecek şekilde ayıklanmaktadır (Güngör vd., 2009). Bu sayede ülkemizde pek çok çırçır işletmesinde atığın az da olsa bir kısmı lif olarak değerlendirilmektedir. Geriye kalan çepel kalıntıları, yaprak vb. artıklar ise çırçır tesisleri tarafından bertaraf edilmektedir. Çırçır tesislerinde üretilen her 224 kg'lık lif pamuk balyası için yaklaşık 34 kg atık üretildiği hesaplanmıştır (Holt vd., 2006). Ülkemizde yıllık 600.000 – 700.000 ton lif pamuk üretimi düşünülürken bertaraf edilmesi gereken 90.000–100.000 ton gibi oldukça yüksek miktarlarda çırçır atığı oluşmaktadır.

Holt vd. (2006) tarafından yapılan bir çalışmada çırçır atığından peletleme yöntemiyle üretilen briket (pelet) halindeki yakıtlar ağaçtan üretilen diğer peletler ile karşılaştırılmıştır.

²⁰ National Cottonseed Products Association, 2002

Çalışmada atıklardan üretilen peletlerin ısı kapasiteleri 17.900–20.900 kJ/kg olarak hesaplanmıştır. %4,88–9,75 oranında kül içeriğine sahip olan bu yakıtların önemli bir ticari değer taşıdıkları ve pelet yakıtlar ile çalışan yakma sistemlerinde verimli bir şekilde ısıya dönüştürülebileceği gösterilmiştir.

4. Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Üretimde kendine yetememe sorunu: Türkiye, mevcut üretim potansiyeline rağmen çeşitli nedenlerden ötürü ithalata bağımlı hale gelmiştir. Sezonda 1,5 milyar doların üzerinde döviz kaybı yaşanmaktadır. Ülkemizde pamuk üretim ve tüketiminin ekonomideki stratejik yeri ve önemi göz önünde bulundurularak sektörün yeniden yapılanması gerekmektedir. Tekstil sanayisinin tüketim ihtiyacını karşılayacak üretim miktarı öncelikli hedef olarak seçilerek özellikle yüksek seviyede verim getiren araziler olmak üzere, pamuk üretimine elverişli arazilerde pamuk üretimi artırılmalıdır.

Girdi fiyatlarının yüksek olması sorunu: Girdi temininde de dışa bağımlı hale gelinmiştir. Bu durum üretimin karlılığını olumsuz etkileyerek üreticileri alternatif ürünlere yönlendirmiş ve pamuk ekim alanlarının daralmasına sebep olmuştur. Bu durumdan en çok etkilenen grup küçük ölçekli firmalardır. Pamuk destekleme primlerinin tespitinde rakip ülke koşulları ve dünya fiyatları göz önüne alınmalıdır. Dünya fiyatlarıyla rekabet edilebilmesi için, girdi maliyetleri ile ilgili pamuk politikaları yeniden değerlendirilmelidir.

Devlet müdahaleleri ve hükümet politikaları: Tarım piyasasını en çok etkileyen konuların başında politikalar ve müdahaleler gelmektedir. Yanlış politikalar ve müdahaleler sektörü ve piyasayı bozabilmektedir. Türkiye’de pamuk üretimine prim desteği verilmektedir. Ancak destek miktarları, girdi maliyetlerini karşılayarak pamuk üretimini karlı hale getirme ve teşvik etme yönlerinden rakip ülkelere göre yetersiz kalmaktadır. Pamuk piyasasının iç ve dış müdahalelerden en az etkilenecek şekilde politikalar geliştirilmelidir. Ülke çapında üretimi arttırılacak önlemler alınarak dış müdahalelerin etkisi azaltılmalı. Pamukta destekleme prim ve politikaların, son dönemde olduğu gibi üreticiler tarafından ekim yapılmadan önce haberdar olunması ve ödemelerinin de aynı dönemde yapılması, üretimde önceden belirlilik,

istikrar ve üretime teşvik açısından önem arz etmektedir. Bunun yanında prim hesaplama sisteminde de değişiklik yapılması gerekmektedir. Geçtiğimiz dönemlerde ilçeler bazında dekara ortalama pamuk verimleri belirlenirdi. Ancak, daha sonra yapılan değişiklik ile verim tahmini parsel bazına indirildi. Bu uygulamadan dolayı birçok üretici gerçek üretim miktarı kadar prim alamayarak mağdur olmuştur. Bazı bölgelerde 450 – 500 kg ortalama verim alan üreticilerimiz bu sistem ile 300 – 330 kg verim ile sınırlandırılarak prim ödemeleri yapılmıştır. Bu yeni uygulamanın üreticilerimiz arasında adaletsiz bir destek dağılımına yol açacağı açıktır. Bu nedenle bu üreticilerimizin bu yanlış uygulama ile uğradıkları mağduriyetinin düzeltilme gerekmektedir. Bunun dışında ayrıca, belge teslim süresinin uzatılması nedeniyle üreticiler prim ödemelerini geç almaktadır. 2014/15 sezonu içinde prim miktarı bir önceki sezona göre 5 kuruşluk artış ile kilogramda 55 kuruşa çıkarılmıştır. Bu artış üreticiyi bir nebze olsa da memnun etmiş moral vermiştir. Ancak pamuk üretim maliyeti ve pamuk fiyatları göz önüne alındığında bu primin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

Kooperatiflerin ve üretici örgütlerinin eskisi gibi etkin çalışmaması sorunu: Pamukta uzmanlaşmış kooperatif birlikleri olan TARIŞ, ÇUKOBİRLİK ve ANTBİRLİK'in idari ve mali yapıları ile finansman imkanlarında yaşanan sorunların çözümü için politikalar üretilmesine ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Parçalı ve küçük alanlarda üretim yapılması sorunu: küçük ve parçalı arazide tarım yapan üreticilerin çoğu desteklemelerden faydalanamamaktadır. Hâlbuki desteklemelere en çok ihtiyaç duyan grup bu kesimdir. İşçilik maliyetinin yüksek olması ve işçi bulmada yaşanan sıkıntıların devam etmesi nedeniyle makineli hasada geçiş zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle makineli hasat desteklenmelidir. Alternatif ürünler olarak mutlaka pamuk, mısır, buğday ve soya birlikte ve bir münavebeye bağlanarak değerlendirilmelidir.

Getirilen yasaklayıcı düzenlemelere rağmen, bölgeler arasında kütlü pamuk nakli devam etmektedir. Bu durum, beraberinde kalite sorununu ve Türk Pamuğu imajını zedelemektedir.

Pamuğun tarla aşamasında tarım ürünü, işlenmesi açısından sanayi ürünü olarak değerlendirilmesi ve pazarlama yönü gibi çok boyutlu yapısı, pamukla ilgili bütüncül politika üretiminde sorunlara yol açmaktadır.

Rekolte tespiti sorunu: Ege Bölgesinde uzaktan algılama tekniği ile yapılan rekolte tespiti ülke genelinde yapılmalıdır. Rekolte tespiti sektörün tüm paydaşları için büyük önem arz etmektedir.

Pazarlama ve fiyat sorunu: Üretimde istikrarın sağlanması ve üreticilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi, pamuk üretiminin karlı olmasına bağlıdır. Bu ise fiyatların maliyetlerin üzerinde olması ve üreticinin belli bir refah payı sağlamasına bağlıdır. Ancak, bugüne kadar ortaya çıkan uygulamalar böyle bir koşulu sağlamaktan uzak kalmıştır. Nitekim zamanla yüksek girdi maliyetleri karşısında ezilen pamuk çiftçisi üretimden vazgeçmiş, tekstilci de yurt dışından ihtiyacını karşılama durumunda kalmıştır. Ülkemizde pamuk pazarlamasında yaşanan sorunları şöyle sıralayabiliriz:

- Uygun şartlarda depolama olanaklarının yetersiz olması nedeniyle kalite sorunlarının yaşanması,
- Üreticilerin ürünlerini yeterli katma değer sağlayamadan pazarlaması, tüketicilerin de dünya fiyatlarından ürün temin edememeleri,
- Ürün arzının birkaç aya sıkışması ve depolama olanaklarının yetersiz olması nedeniyle fiyatlarda istikrarsızlık yaşanması,
- Ürün arzının yoğun olduğu dönemlerde, spekülatif fiyat hareketleri nedeniyle işleyicinin zamanında uygun fiyatla, aradığı kalitede hammadde tedarikinde sorun yaşaması.
- Kalite unsurlarının objektif bir şekilde tespit edilememesi ve kaliteli üretimin fiyata yansımaması,
- Kalite standartlarının ve bunu test eden laboratuvar altyapısının yetersiz olması,
- Standartlaştırılmış ürünler üzerinden ulusal ve uluslararası düzeyde yeterli alım satım imkanı olmamasıdır.

Bu sorunların çözümü için tek adres lisanslı depolardır. Bilindiği gibi ülkemizde lisanslı depoculuğa ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanmıştır. Dünyada pamuk pazarlamasında türev piyasaları ve lisanslı depoların rolü çok büyüktür. Bu anlamda Vadeli İşlemler Borsası hayata geçirilmiş ve 2011 yılında da Ege Lisanslı Depoculuk Anonim Şirketi (ELİDAŞ) kurulmuştur.

Lisanslı depoculuk yalnızca tarım ürünlerinin depolanması için kurulan bir sistem değildir. Bu sistem yardımıyla söz konusu depolarda bulunan ürünlerin kalite standartları da tespit edilmektedir. Depoya teslim edilen ürünün sahibine, ürünün miktarını ve özelliklerini gösteren bir belge verilmektedir. Bu belgeye “makbuz senedi” denmektedir. Bu makbuz senedini üretici isterse “İzmir Ticaret Borsası Elektronik Platformu”nda değerlendirerek Borsacılık faaliyeti gerçekleştirebilir. Üretici ürününü satmak istemezse, makbuz senedini bir bankaya teminat olarak vererek, uygun koşullarda kredi de kullanabilmektedir. Lisanslı depoculuğun sanayici ve devlete de birçok faydası vardır. Bu nedenle lisanslı depoların ülke çapında yaygınlaştırılması pamuğun pazarlanmasında yaşanan bu sorunların çözümünde etkili olacaktır.